

Senoo, Wuloo niŋ Malayaandiroo Tilindiri Siloo

Safa tenbendirigo

Dakaari, saŋ 2005

Fasarilaa : Wiyee Masaali
Kotobulandirilaa : Daawuda Daraame
Kaŋ londitio : Mamadu Jakite

Nuunuurilaa : Siidi Lamin Daraame

© **Ministère de l'Agriculture et de l'Hydraulique**
(Ministeeroo miŋ be looriŋ senekuuñaalu niŋ jii dinkiraalu kunna)

ISBN 2-84240-109-3

Ministeeroo miŋ be looriŋ sene kuuñaalu niŋ jii dinkiraalu kunna wo le ye ñiŋ safoo walafi faransi bankoo la deemaaroo kaŋ, kodoo la karoo la aniŋ mansakundaa la yirikari dookuubundaa la tobendiroo to (DAPS) 137 Sacré-Cœur Pyrotechnie, Dakar

Walaakugolu

Siloo loondi daliiloolu	5
WALAASIƆ 1 : LOOÑAA KUNMAALU	9
KarankuƆ 1 : Senoo, wula kantoo niƆ malayaandiroo tilindiri siloo la bayindikuu kunmaaluu	11
KarankuƆ 2 : Senoo, wula kantoo niƆ malayaandiroo yiriwaandoo siloo	14
WALAASIƆ 2 : DOOKUOLU, KUROOLU NIƆ SENEKULUDAALU	17
KarankuƆ 3 : Senebulu dookuulu niƆ kuroolu la sariyaƆ loosiƆolu	19
KarankuƆ 4 : Senelaalu maakoyoo aniƆ i la keebaayaa ñaatosiso	21
KarankuƆ 5 : Senebulu dookuudaalu tilindiri siloo	24
WALAASIƆ 3 : SENOO, WULA KANTOO NIƆ MALAYAANDIROO YIRIWAANDI FEEREELU	27
KarankuƆ 6 : Senebankoo la siloo kutayaandoo	29
KarankuƆ 7 : SenefefiƆ falinfaƆo, senefefiƆ dookuudaalu niƆ mariseelu taamandiña a betoo	31
KarankuƆ 8 : Wula kantoo niƆ a mutakuuña a	35
KarankuƆ 9 : Malayaandiroo yiriwaandi feeroolu	38
KarankuƆ 10 : Jio kalaboo	40
KarankuƆ 11 : Mansakundaa la dookuudaalu yiriwaandoo santosaateelu to	43
KarankuƆ 12 : Moolu teema tiliƆo la ñaatotaa santosaateelu to	45
KarankuƆ 13 : Tankaroo alibalaa ma aniƆ masilankuulu minnu be senoo niƆ wula kantoo niƆ malayaandiri baaroolu to	47

WALAASIƁ 4 :	MAAKOYIRANƁ FEEREELU	49
Karankuƙ 14 :	Sene kibaaroo, senebuludaalu niƙ doobaa dookuolu karaƙo niƙ i niƙiƙo	51
Karankuƙ 15 :	Doobaa niƙ[i la kuroolu so senboo la, ka taa bankoo moolu la kafoolu, aniƙ mansa noo seyi kuroolu ka taa mansa la dookuu bundaalu	54
Karankuƙ 16 :	Ñinindiroo niƙ yaamaroo, senoo, wula kantoo aniƙ malayaandiroo la karoola la	56
Karankuƙ 17 :	Naafuluduƙo senoo niƙ wula kantoo niƙ malayaandiroo kunna	59
WALAASIƁ 5 :	LOOÑAA TOOMAALU NIƁ LABANJOLU	61
Karankuƙ 18 :	Looñaa toomaalu	63
Karankuƙ 19 :	Looñaa labanjolu	66

Siloo loondi daliiloo

Kalamutataa

Senoo, beeyan malayaandoo, baa deemoo nij wuloo ye nafaa baa le soto n na bankoo munafano ye anij Senegaali dijolu ye. Bari njatano be senoo baramaalu looñaa la karoo la, njatano mij ye a loj ko, n na bankoo ñaatonkoolu ye hakkili ñinmaaluu minnu bee soto wo kuo jaaroo to, man a tinna a ye sooneeyaa. Wo koleyaa le ye bee hamendi senoo baramaalu kutayaandoo la anij ka kuu kutoolu dunndi senoo to (a joraan nij a hakkili ñinmaa). Nij saritoolu minnu loota senoo nij wuloo anij malayaandiroo taañaa betoo to sababoo mu wo le ti ; mansakundaa nij doobaa kuroolu le siita, i ye a kuo karaj ñoo kan, i ye a loondi. Bankoo jikimoolu (depiteelu), ye a Saritoolu Wotee Mee Karoo tili 25, 2004 saño to ; wo koolaa lemu, bankoo ñaatonkoo naata a mantaa boyindi a kan, suweñ karoo, tili 04, 2004 saño kono. Nij i ye moo keme (100) tonboñ minnu be dookuo daa to, n na Senegaali jan, a loj ko tan wooroolu (60) bee mu senelaalu le ti, beeyan bulalaalu anij baa deemalaalu ka taa wuloo kono dookuulaalu. I la maamaño ka sotonfeno mij wuloo taata kaañan 17haadio le la kemoo to (17%) woto Senegaali la ñaatotaa be dendin itelu le kaboo to. Nij bee daabooringjee, Senegaali doobaalu la manankujolu ka soto senoo le to.

Bari, Senegaali la senebuloo ñanta ñin makatoolu le bayi la :

- jio kalabenbaliyaa ;
- bankoo la keño la yooraa baa ;
- saritoolu minnu loota senebankoo la sotoñaa kan ye kannawaalio doron ne wuloo ;
- dookuuñaaalu nij dookuu joraanolu taamandibaliyaa ;
- senefenjolu la senebaliyaa ñoo nootoo ;
- senefenjolu la keebaliyaa domofen doolu ti ;
- turu soto dulaalu la kalamutabaliyaa ;
- senelaalu la senoo taaranbuloolu bee kalamutabaliyaa.

Ñiŋ koleyaalu bee kafuriŋo ñooma ye soo soto Senegaali la sene buloo la le, n na bankoo faŋo kaŋ, soko banta la. N na bankoo faŋo kaŋ, n na sene buloo la taakuubaliyaa ye a tinna le, n na tinee, kodoo ka bo, ka taa banku doolu to ; wo bonoo duŋ mu n na munafeŋo la maasiiboo le ti, (misaalifee miliyaari 100 le ka bo maani saŋo to ; niŋ keekee mu, wo, miliyaari 25 le ka bo ...). Wo koolaa, domofeŋolu sotoo buka feeyaa n na kundaabaalu to ; wo le ye a tinna, domoñanbali kuuraŋo buka bo i to anij i la baluuraf feŋ sotobaliyaa. Sene buloo la ñiŋ gataŋolu ye a tinna le senelaalu la sotofeŋolu buka feŋ sii, a buka i haajoolu jaara noo ; wo duŋ nootoo mu fuwaariyaa baa le ti.

Wo le ye tinna, Senegaali ñaatonkoolu ye dookuu siloo miŋ loondi fuwaariyaa keloo niŋ a talaa, n na bankoo kaŋ, ye a ñaa tiliŋ doobaalu la maamankuolu le la, kaatuŋ, wolu dorof ne se n sotonfeŋolu kafu noo, ka dookuu kutoolu loondi fo miŋ se moolu baluuña ñiiñaandi noo. Sila kuta loondoo senebuloo la karoo la, mu kuu waajiboo le ti, Senegaali senebuloo kutayaandoo to.

Dookuu silabaa loondoo Senegaali kono, bee le kaŋo benta wo to : birij mansakundaankoolu, fo kuroolu minnu ka maamaŋ wo fannaalu to – kaatuŋ, n ñanta senebuloo loosiŋo dii la a la le, n na bankoo kaŋ, anij senegaali la munafeŋolu to. Wo le ye a tinna, n na bankoo ñaatonkoo, Abudulaayi Wada ye ñiŋ fo nuŋ, duniyaa rahamaanoo bee ñaa la, okutooburu, saŋ 2002 kono, i ye beŋo miŋ kili nuŋ doobaalu la kuo to, ko, a hanmoo mu miŋ ti, ka dookuu silabaa loondi miŋ be senebuloo taaña betoo niŋ a la yiriwaa faranfansi la moolu ye fo janniŋ sanji jamaa ñaato.

Doobaa kuroolu la jikimoolu la kurubaa fanaf hanmoo mu nuŋ wo le ti birij cuk ; ka benbaa kili, hakkiloolu be suusaa la damiŋ ñoo la senoo niŋ doobaalu la saama to. Birij uti, saŋ 2002, wo kurubaa ye a tee siti senoo la dookuu silabaa loondoo le kaŋ. Bee ye a ñaa tiliŋ ñiŋ sariyaŋo loondoo niŋ a taamandoo le to, wo le ye a tinna minnu bee ka maamaŋ senoo niŋ wula dookuo to, ka taa baa deemoo niŋ beeyaf buloo to (a dookuulaa kuru nu woo, kuroolu minnu maŋ tara mansakundaa la kontoo to, mansakundaa la dookuudaalu, fansuŋ kuroolu anij moolu maakoyibaalu)

bee le siita i ye ñij kuo soo ñoo kaŋ. Hani dookuu kuroolu minnu be santo saateelu to, wolu fananŋ daa tarata ñij kuo to le. Ñij beŋo la dookuo dikita baake doobaalu la fansanba sariyaŋo le kaŋ anij i la jikimoolu, i ye minnu toloo i la dinkiraalu to. Wo ye a tinna le doobaalu lonkuolu, anij i fookumoolu, ñij dookuu silabaa loondi kuo to, i ye i bee kada safee kilij kono, i la beŋo janjanŋ waatoo to. Birij sariyaŋo diita minisitiroolu la kuroo la, a ye kuma doolu kafu, ka doolu fananŋ talaa (sanwiye, saŋ 2004) a fananŋ ye a dii bankoo jikimoolu la (depiteelu) mee karoo kono, wo saŋ kilij to ; wo koolaa le mu, bankoo ñaatonkoo ye a la mantaa boyi sariyaŋo to, suweŋ karoo kono, a tili 04, saŋ 2004.

Baawo bee kaŋo maŋ beŋ fannaalu bee to, soko, senebanku talaa kuo to, bari bee dankenyaata ko senebanku talaa mu kuu le ti miŋ ye nafaabaa soto, aduŋ a koleyaata baake, woto, kuu lemu miŋ danmaŋ se karaŋ noo ñoo kaŋ, beŋ doo to. Bari ñij beŋ foloo ye a tinna le, doo wo doo, i lonkuo, i la miiroo, miŋ be i to, i ye a fo ; wo koolaa lemu, kayitoo safeeta, bee kanbenta miŋ to. Sariyaŋo miŋ ye dookuu silabaa loondi senoo, wula kantoo, beeyaŋ buloo anij baadeemoo taañaabetao to lemu senebuloo la hakkilifaliŋ kayiti foloo ti, kanbeŋo keta miŋ to. Ka taa bii la, fo sanji jamaa ñaato la, ate le be ke la, n na bankoo la munafeŋo la ñaatotaa biroo ti.

Mutataa

“Fo janniŋ sanji jamaa (sanji 20) ñaato la, Senegaali ye miŋ muta senebuloo la karoo la, wo lemu ñij sariyaŋo ti, a ye miŋ loondi. Ñij sariyaŋo lemu, n na bankoo la munafeŋo la ñaatotaa biroo ti ; Porosee wo Porosee miŋ ñanta siti la senebuloo fanna to, ñanta a la dookuo senbendi la a la kuma kadariŋolu le to ... /... woto, n na senebuloo taañaabetao ñanta diki la n na senefeŋ falinfaliŋo le kaŋ anij i yiriwaandoo, ka taa i la beteyaa to, fo miŋ se i waafoo sooneyaandi noo, a ye a meendi. Bari miŋ faŋo ye nafaa soto, wo lemu ka kata ke, fo miŋ se n na munafeŋ doolu yiriwaandi noo senebuloo taa koolaa.”

KUMASIŊ DANTAŊ KOTOOLU

CEDEAO : Afiriki tilijii bankoolu la munafef kuroo : banku 15 le ye a kuroo loondi 1975 saŋo kono. A hanmoo mu miŋ ti, ka katoolu seŋ ñoo kaŋ sotonfefolu la karoo la, fo miŋ se a tinna i se munafef kuroo loo noo.

CNCR : Bankoo doobaalu la ñoojee kanbef kuroo. A bayindikuo, lemu wo loŋ ka senoo yiriwaandi anif ka doobaayaa niŋ a la munafefo yiriwaandi beteke.

ISRA : Bankoo senebuloo la kisikisibuŋ baa : karanbuŋ baa loŋ miŋ na dookuo be dikiriŋ kisikisiroo to, n na bankoo la senefefolu beteyaandoo niŋ i yiriwandoo to. A loosaŋo mu 1974 le ti ; a la dookuo, ka kisikisiroo ke doobaalu la maamankuolu to n na Senegaali bankoo kaŋ.

ITA : Bankoo senebulu domofef kisikikibuŋ baa lemu, wo domo fefolu, moo se i ke noo domofef koteŋ doolu ti ñaadii le ; anif fanaf, moo se i maaboo noo ñaadii le fo i se tu tiñaabaliyaa to, wo dookuo ñanta karafa la bulumakalaŋ dookuulaalu le ma, kaabiiloolu niŋ dookuudaalu to.

OMC : Duniyaa kurubaa, sandiroo niŋ waafiroo la karoo la. Duniyaa banku bee kuroo lemu, miŋ ka sandiroo niŋ waafiroo la saritoolu taamakuuñaa kanta bankoolu teema. A bayindikuo, ka sandiroo niŋ waafiroo sooneeyaandi bankoolu teema.

OMVS : Senegaali baa yiriwaandi kafoo, wo bankoolu, ñiŋ kuroo loota wo baadaa la saateelu yiriwaandoo le la anif baa konokonofefolu kantoo niŋ i kalamutataa.

OMVG : Gambia baa yiriwaandi kafoo. A bayindikuolu mu ñinnu le ti: ka kurundiŋo loondi miŋ be baadeemafefolu la yiriwaa korosi la; ka joraŋolu loo minnu be dinkiraa ñiŋ kanta la, ka senebuloo la sariyaŋ wala yirikoolu niŋ laminiŋo taalu soo ñoo kaŋ.

UEMOA : Afiriki tilijii bankoolu la naafulu kuroo, kodoo niŋ munafefo be miŋ na maroo to, Banku 7, Afiriki tilijio to, minnu denta “CFA” kodoo la, wolu le ye a loo 1994 saŋo kono.

Nattoo

Walaasiñ foloo ka bayindikuu kunmaalu niñ i suufaalu le koyindi anij ka siloo ñiñ na mutakuu foloo loondi, ka taa a la siloolu waraŋ minnu se a la yiriwaa loondi noo, ñiñ sanji muwaŋ naalaalu kono.

Walaasiɗ 1 konofegolu

Walaasiɗ I la karankuɗolu fele :

- ☞ Karankuɗ 1 : Bayindikuolu niɗ senoo yiriwaandi foloolu siloo la hawulamaayaa
- ☞ Karankuɗ 2 : Senoo, wuloo kantoo niɗ malayaandiroo yiriwaandi feeree sila baalu.

Karankuɗ 1

Senoo, wula kantoo niɗ malayaandiroo tilindiri siloo la bayindikuu kunmaalu

1. Kotokaraŋo

tilindiri siloo : sila lemu miɗ ka fanna la mutakuolu koyindi
bankoo loosij koyoo : loosij lemu Mansa niɗ moo maɗ deɗ a la
daaɓiniɗ sooneeyaariɗo : bee ka domoo soto i sawo la
fansotoo, baluo la karoo la : bankoo la fansotoo, baluo la karoo la

2. Kalamutataa

2004 saɗo la, Senegaali ye tilindiri siloo le loo senoo, wula kantoo niɗ malayaandiroo la karoo la. Ate le be ke la senebuloo yiriwaandiraɗo ti, ñiɗ sanji muwaɗ naalaalu kono. A sotota kanberɗ kaccaa le kono miɗ keta doobaalu niɗ moo ñinmaaluu teema, minnu be senekuu kunna. Wo kaccaa kiliɗo le sabatindita, ñiɗ luwaa kono.

Ñiɗ luwaa be senberij dookuulu le la, minnu ka ke santosaateelu to minnu be ko :

- bulula baaroolu (senoo, malayaandiroo, baadeemoo, wula kantoo, yiridij kattoo, awt...);
- senefejolu keeɓaa domofej koteɗ doolu ti;
- fiiroo niɗ baara toomaalu (nikindiroo, dinkiraa dadaa, senebulu, yaamaroolu, bulula baarandijolu).

Ñiɗ luwaa maɗ hadamayaa kuolu fanaj tu jee (kuru loondoo, tanka ñiniɗo, naafuludio, fondinkee senelaa maakoyoo...) ka taa laminiɗ kuolu (alansoo feɗolu maraɓaa, leebayoo, a.w.t...) ñiɗ baaroolu to.

Mansa ye politikoo miɗ loondi wo fannaa to, wo lemu ka i buloo doomandoomaɗ bondi bulumakalaɗ dookuo to aniy waafiri kuolu to ; wo duɗ, fo ka fansanba loosinjo dii doobaa kuroolu la. A politikoo niɗ ñiɗ kalamutataalu le ka taa ñoo la :

- ka bankoo loosinjo koyoolu tilindi (faranfansindiroo la karoo la, kalamutataalu bulannoosoo niɗ i tenbeloɗ) ;
- ka fansanba loosinjo muta soobeeyaa kanma ; kaatuɗ doobaalu la fanjo sotoo be ate le to, ate le be i hanmendi la i fansuɗ kuolu kee la, koyike ;
- ka doobaalu la baluu dinkiraa niɗ i baluuñãa sooneeyaandi i ye ;
- ka kata ke fo moolu ye dankeneyaa sio la i dinkiraalu to ka i dookuu, i ye yiriwaa.

Sariyaɗo ye miɗ ñininka woto, wo loɗ bankoo ñaatonkoolu, i be Politikoo miɗ taamandi la, ye senoo, baadeemoo, wuloo kantoo niɗ beeyaɗ buloo taañãa betoo koyindi moolu ye, i ye i bulannoosoo aniy fanaj i ye i keeñãa tenbeloɗ ; bari i niɗ doobaalu fanjolu niɗ minnu bee ka maamaɗ ñiɗ kuolu to le ñanta a ke la ñoo kaɗ. Ñiɗ siloo niɗ a tinmandiraɗolu aniy politikoo, ka taa kalamutataalu, minnu be ko senoo, baadeemoo, wuloo kantoo aniy beeyaɗ buloo taañãa betoo la yiriwaa be fookuma mutoo le to bankoo kaɗ, aniy n daala bankoolu niɗ duniyaa bankoolu bee teema.

Mansa la politikoo ka miɗ bayindi, wo lemu, ka fentanyaa yoora bankoo kaɗ ; wo daaboorinjo jee ; ka naa a baɗ fereɗ, soko santosaateelu to, wo kono, bankoo ñaatonkoolu hanmenkuu foloo mu ñiɗ ne ti : ka bankoo doobaalu baluuñãa sooneeyaandi, fo miɗ se a tinna, i se i la dookuolo ke noo añaama aniy ka i la laandoolu mutakuu. Misalifee : daañiniɗo la karoo la, jaatakendeyaa, koridaalu, kuluuroo, nikindiroo, karandiroo, niilaa. Wo politikoo ye a ñaa tiliɗ fanaj daañiniɗ sooneeyaandoo la (bankoo diɗ wo diɗ ye domotaa siiriɗo soto a sawoo la) ; wo le se bankoo la fansotoo tariyaandi noo, baluu la karoo la (wo alihaaloo to, ate a jikoo loo la banta la banku kaɗ). Wo koolaa, bankoo la doobaa dookuolu la sariyaɗ siloo bayindikuu foloo mu ñiɗ ne ti : kaañãanbaliyaa ye yoora miɗ be santonkoolu niɗ saateebaa diɗolu teema, ka taa keolu niɗ musoolu teema, ka kata ke a ; wo duɗ te ke noo la bayindikuu kunmaaluu la suufaalu kooma, minnu ye a loɗ ko, i kono, dantaɗ be looriɗ bankoo la ñiɗ sariyaɗ siloo le yiriwaandoo kaɗ.

3. N DA ÑIƊ SARITI KUNMAALU MUTA FANFAƊ

Sariti 5 : Bankoo la politikoo bayindikuu foloo mu fuwaariyaa talaa le ti, soko santosaateelu to. Woto, fo a ye doobaalu baluuña sooneeyaandi, fo miɗ se a tinna, i ye i diiyaanna kuolu soto noo, daaŋinoo la karoo la, jaatakendeyaa la karoo la, anij koridaalu, sitifeɗolu, kuluuroo, nikindiroo niɗ niilaa la karoo la, wo koolaa fanan, a ye a ñaa tiling daaŋinoo sooneeyaandoo la moolu ye, fo miɗ se a tinna bankoo ye a fan soto baluo la karoo la.

Sariti 6 : Ñiɗ siloo la karoo la, bankoo la bayindikuu suufaalu mu ñinnu le ti ;

1. ka masilankuolu la tiñaaridaalu yooraa, minnu be dendij bantaña la, munafeɗolu, laminiɗo anij jaatakendeyaa la. Wo ñaatosiso be ke la noo jii kalabeɗo le la, senefeɗ siifaalu la siiyaa, doobaalu ninkindoo senekalan kutoolu la ñiɗ kanma la, fo bankoo moolu la daaŋiniɗo se sii, ñaalabaɗo la, bankoo la fansotoo se tariyaa baluo la karoo la ;
2. sotonfeɗolu ye fisiyaa ; doobaalu baluuña fanan, wo ñon, fo miɗ se a tinna, i la dookuo to, i ye tankaraɗ siloo dadaa i ye ;
3. doobaalu la sotonfeɗolu niɗ i baluuñaalu ye fisayaa santosaateelu to, i ye sila betoolu soto anij jaararibuɗolu, i ka futa noo mansa la dookuubundaalu ma, i la saatee looña la tiliɗo kanma la anij a tenbendiña ;
4. laminiɗo niɗ alansoorifeɗolu la kantoo miɗ te taa noo la banku janbandoo loɗo niɗ a janjandoo kooma ;
5. ka fansuɗolu wakkilindi i la naafuloo dunndoo la senekuo kunna santosaateelu to ;
6. ka laminiɗo niɗ senefeɗolu beteyaandi, ka i yiriwaandi fo miɗ se a tinna senebuloo ye ke dookuudaalu la loosinɗo ti ; wo be a tinna le, n waafirifeɗolu ye daraja n na bankoo kan anij bantala bankoolu to (minnu be n daala anij minnu be janfariɗ).

Ñiɗ bayindikuolu sotoo be tilinbaliyaa yooraa la santonkoolu niɗ kundaatonkoolu teema le, ka taa keelu niɗ musoolu teema. Wo le ñaama, a be fuwaariyaa yooraa la ka laban a buruka la bankoo kan.

Karankuɗ 2

Senoo, wula kantoo niɗ malayaandiroo yiriwaandoo siloo

1. Kotokarango

silaa koyirinbaa : siloo miɗ se dookuo sooneyaandi noo beteke
alibalaalu : kooroo waraɗ maasiibabaa miɗ suɗo maɗ bo hadamadiɗo bala
fiiri munafango : fiiriɗaa miɗ be tukuriɗ soolafefolu sotoo niɗ i la siyaa
senebuloo dookuudaa : dookuudaa miɗ loota senefefolu dookuo
kanma, sene dinkiraa to
sariyaɗ loosiɗo : loosiɗo, sariyaɗo ye miɗ dii moo la, a ka a saritoolu
loondi le
julutobularaɗ loosiɗo : niɗ mansakundaa dankeneyaata ko a
maramoolu ye i noo faa le, a se i julutobula noo le, i ye i faɗ sanba

2. Kalamutataa

Mansa ye siloo miɗ loondi ka senoo, wuloo kantoo bandeemoo niɗ
malayaandiroo beteyaandi, be looriɗ silabaa dantaɗ ne kaɗ minnu
kalamutataalu be laariɗ ñiɗ kuolu kaɗ :

- **munafefo kendoo** : wo lemu ñiɗ ti ko senefefolu niɗ fiifefolu ñanta
beteyaa la le, i ye nafaa soto, i dookuulaa niɗ sandirilaalu ye (niɗ i ye i
sanba marisee wo marisee to, i la ñiiɗaa niɗ i la beteyaa se moolu
hanmendi i saɗo la, i se saɗ juuna). Wo dulaa to mansakundaa ñanta
fansuɗ dookuulaalu fanɗ daa bula la a to le niɗ a ye sariyaɗ kendoolu
loondi a kanma ;
- **kuutokaafiɗo**, musoolu niɗ keolu teema, santonkoolu niɗ kundaabaa
moolu teema. Wo ñanta ke la fariloo le ti, mansasiɗolu kaɗ, ka bee
hakkoo kanta dookuudaalu to ;

- **laminigo la mee**, wo le mu ka alansooroolu mara kuɗ fo feɗ mamariɗolu se i tara beteyaariɗ ;
- **fiiri munafaɗo**, wo lemu ko fiirifeɗolu ñanta ke la moolu soolafeɗolu le ti ;
- **julutobula loosigo**, wo lemu ka fansanba loosigo dii moolu la ;
- **santosaateelu**, senebuludaa kuroolu niɗ kunkiliɗ taalaalu, ka wolu doo, wo doo julutobula ;
- **ka denna marisee kiliɗ loo, afiriki tilijii bankoolu la munafeɗ kuroo niɗ a la kodi kiliɗ kuroo to**, banku jamaa le ñanta beɗ na ; i ye kanbeɗ, ka i la duwaani saritoo, i la sandiri feɗolu daa anij i la waafiroo, politikoo ye miɗ loondi, ka i bee ke kiliɗ ti, wo koolaa, ka i la moolu bula, i ye soo ñoo kaɗ ; i sotonfeɗolu niɗ i la maaboofeɗolu, ka i bee laa dinkiraa kiliɗ to ;
- **ñoomutoo** miɗ be ñoomaakoyoo niɗ ñoosorikoo wuluu la, bankoo kaɗ ;
- **kafuñooyaa**, senebuloolu be seɗ na ñookaɗ miɗ to, ka dookuo ke ñookaɗ ;
- **julutobularaɗ loosigo**, wo lemu, mansakundaa la karoo la, ka faɗ sanba loosigo dii santonkoolu la niɗ i sobita ko i se i noofaa noo le tep.

Bankoo la doobaa dookuolu la sariyaɗo be looriɗ silabaa taɗ niɗ luulu (15) le kaɗ, minnu be ko :

- senebuloo la dookuolu kidimandoo, wo duɗ, fo ka soɗ i la sotoo la, itelu niɗ senebuludaalu ; ka senelaalu la keebaayaa ñaatosii anij ka kuutokaañaɗo loondi santosaateelu to ;
- ka saritoolu loondi, minnu be senoo niɗ wula kantoo niɗ malayaandiroo yiriwaandi la ka a suɗ senelaalu la sariyaɗ loosij sotoo la ka taa senebanku sotoña kutayaandoo ;

- ka politiki kutoolu taamandi fannaalu bee to, minnu be bankoo la ñiɗ siloo kidimandi la ; misaalifee, malayaandiroo la yiriwaa anij jio kalabeɗo... ;
- ka hakkilutu koleyaalu to, minnu se suɗ noo ñiɗ siloo la anij a kantaraɗ jooɗaɗolu : misaalifee yaamaroolu, senoo la karoo la ;
- nikindiroo londoo niɗ jooɗaɗ kutoolu la karoo la, anij maakoyiroo, kodi munkoo la karoo la.

3. N DA ÑIɗ SARITI KUNMAALU MUTA FANFAɗ

Sariti 8 : Senoo, wula kantoo niɗ malayaandiroo yiriwaandoo sila baalu mu ñinnu le ti :

- ka dankeneyaa ko senebulu dookuulu niɗ i dookuulaalu mu kuu sotoriɗ ne ti ;
- ka senelaalu la keebaayaa ñaatosii ;
- ka doobaalu la sariyaɗ siloo loondi, ka a faranfansiɗi ;
- ka banku talaa la sariyaɗo kutayaandi ;
- ka fanka seneɗeɗolu seyoo la ñoo nooto, senebuloolu bee ye sooli julu kiligo to ; mariseelu ye ñoosindi waafiroo to ;
- ka wuloo mutakuu, ka a dookuu beteke ;
- ka beeyaɗ buloo hakkoo dii a la ;
- ka jio kalabeɗ ;
- ka dookuudaalu yiriwaandi, minnu be santosaateelu to ;
- ka doobaalu bee kaañandi kuolu to ;
- ka moolu tankandi alibalaalu ma anij ka bankoo la sariyaɗ silabaalu fanɗ na koleyaalu jaara ;
- ka yaamaroolu dii fanfaɗ senoo la karoo la niɗ kuluuroo ka taa karandiroo, senebuloo la karoo la ;
- ka doobaalu la kuroolu, moo kunmaalu la kuroolu, anij mansakundaa la dookuudaalu bee so senboo la ;
- ka kisikisiroo janjandi a ye yiriwaa anij ka doobaalu la sariyaɗ silabaa la kuroo loondi ;
- ka doobaalu la sariyaɗ silabaa maakoyi kodoo to.

Natoo

Walaasiŋ fulanjanjo bayindikuo mu moolu la sariyaŋ loosin loondoo le ti, kuru koteŋolu taa anin doobaa kuroolu taa, nin sariyaŋ silabaa daata minnu ye. Niŋ walaasiŋ kiligo kono, bankoo loosin koyoo fanan faranfansiŋdita jee le, ñoojee la karoo la anin a maramoolu la kantoo, soko, doobaalu la keebaayaa ñaatosio.

Walaasin 2 konofegolu

Walaasin 2 la karankunolu fele :

- ☞ Karankun 3 : Senebulu dookuolu nij doobaa kuroolu la sariyan loosijo
- ☞ Karankun 4 : Senelaalu maakoyoo anij i la keebaayaa ñaatosio
- ☞ Karankun 5 : Senebulu dookuudaalu la sariyan loosijo

Karankuɗ 3

Senebulu dookuolu niɗ sariyaɗ loosinolu

1. Kotokaraɗo

mansasinjo la maakoyiroo : maakoyiroo miɗ bota naɗ mansa la karoo la waraɗ a la dookuudaalu to

kafubaa : kuroolu waraɗ kafoolu waranteɗ bankoolu la senñookaɗo ye miɗ wuluu (Paritiolu, sendikaalu)

dookuudaalu la kilinyaa : dookuufenjolu niɗ dookuudaalu, minnu la kuolu ka soo ñookaɗ

kafuñooɗaa : kafudinjolu minnu la kuu be ñoobulu, minnu be kuu kilinɗ kunna, dookuo waraɗ porosee la karoo la

2. Kalamutataa

Bankoo la doobaa dookuolu la sariyaɗo ye ñiɗ kuu kutoolu le dunɗi : senebulu dookuolu la sariyaɗ loosinjo aninɗ doobaalu la kuroolu yiriwaandoo. Ñiɗ sariyaɗ loosinjo ye nafaa fula le soto : foloofoloo, a daata bee le ye (musu kafu kee aninɗ fondinkeelu, minnu be dookuo daa to ; wo daaboorinjo jee fanɗ, a maɗ moo tu, a be bee le nafaa daa to, nafaalu politikoo niɗ ɗaabakuolu, ñiɗ sariyaɗo ye minnu kilinkilinɗ jabakesewoto.

Wo koolaa, senebuloo la dookuudaalu se i la dookuudaa kuroolu loo noo le (sendikaalu, kurubaalu, dookuudaa kurubaalu) ka i la nafaalu kanta aninɗ i dookuuñoolu haajoolu. Dookuudaa kurubaalu se i fanɗ soto noo le ñiɗ ñaasiolu ñaama :

- i taradulaa waraɗ i loodulaa ;
- i la dookuo, i loosinjolu niɗ i keebaaroolu ;

- i se kafuñooyaa taamandi noo le i niñ kuru doolu teema minnu be n daala bankoolu to warañ duniyaa kara doolu la.

Aniñ fanañ, bankoo suufaabaalu niñ a suufaandiñolu (ministeeroolu niñ dookuudaalu minnu be i la karafoo to) ñiñ bankoo la doobaa dookuolu la sariyaño daata minnu ye ñanta ñoojee kurundiñolu loo la le i niñ doobaalu la kuroolu teema minnu be i la maroo to. Ñaaba foloo to, bankoo niñ doobaalu, ñiñ sariyaño daata minnu ye, i kafuriño ñooma ñanta senebuloo dooku daalu la sariyaño loosinjo la kuliyaa sumañ na le, ka naa i ñaa tiliñ a la yiriwaa la.

Senebuludaalu la keeku sotoriño ti (i la wuluukayiti sotoo) mañ dañ i la sariyañ loosinjo sotoo danmañ to. Kaatuñ aniñ doobaalu la ñoojee to, bankoo ñanta maakoyirañ siloo loondi la le, kodoo la karoo la, ka doobaa kuroolu maakoyi minnu be ñiñ sariyaño niñ a la saritoolu kuliyaa la.

3. N DA ÑID SARITI KUNMAAALU MUTA FANFAÑ

Sariti 9 la fara 1 niñ fara 2 : senebuloo la dookuolu niñ n ña i fanundi (senelaalu, beeyañ bulaalu, wuloo dookuulaalu niñ i kantalaalu, baadeemalaalu, bulumakalañ dookuulaalu) niñ doobaa kuroolu ye sariyañ loosinjo koyiriño soto le.

Ñiñ sariyañ loosinjo koyiriño daata bee le ye : musu kafu kee niñ fondinkeelu minnu be dookuodaa to senebuloolu to.

Sariti 10 la fara 1 niñ fara 2 : senebuloo la dookuulaalu se i la dookuudaa kuroolu loo noo le minnu be ko kurubaalu sendikaalu, dookuudaa kurubaalu, awt. Wo senebulu kuroolu, hadamandiñolu niñ dookuudaalu le be jee minnu hanmoo mu ka buloo dii ñoo la, ka i la sotonfeñolu, la nafaalu niñ i keebaaroolu ka taa i kafiñoolu taalu kanta.

Karankuɗ 4

Senelaalu maakoyoo anig i la keebaayaa ñaatosio

1. Kotokarango

baluo kantaña : ka dookuulaalu kanta, asiransoo la karoo la, fo miɗ se i la gataɗolu niɗ i la koleyaalu jaara noo, i la baluo kono

baluo kantaña la siloolu : saritoolu niɗ i taamandiriña betoo, baluo kantaño to

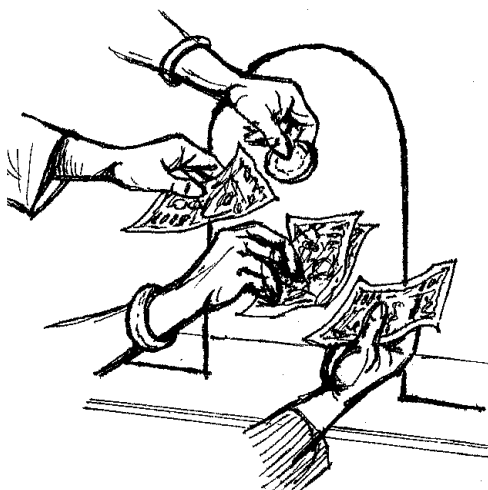
sariyaɗo taamandiña to : ka a loɗ sariyaɗo loota le, sayiɗ, ka soɗ a wanpoo la moolu ye (bankoo ñaatonkoo le loosiɗo mu wo le ti)

2. Kalamutataa

Ko i kafuño dookuulaalu, minnu be dookuudaa koteɗolu to (dookuo doo ye, mansakundaa dookuo, fansuɗ dookuo...), senebulu dookuulaalu fanɗ, ñiɗ sariyaɗo ye i la baluo kantaña ñaatosii i ye le.

Baluo kantaña ye fanna jamaa le dati, aduɗ a se ke noo ñaasiifaa jamaa le la, minnu be ko : asiransoo, dookuu akisiɗaɗo la karoo la ; asiransoo, kuuraɗo la karoo la ; jii dookuo ; dinbaayaa jooroo ... Bari, a se ke ñaasii wo ñaasii le ñaama, baluo kantaña ye kodoo le ñininkaa, kurudiɗolu ñanta miɗ joo la.

Ñiɗ doobaalu la sariyaɗ silabaa ye kuu kutoo miɗ dunndi wo lemu baluo kantaña la siloolu taamandoo ti doobaalu kantoo la. A bayindikoo, ka doobaalu la baluo sooneeyaandi i ye anig ka kata ke, fo ñiɗ sariyaɗo ye senebulu dookuulaalu bee kaañandi.

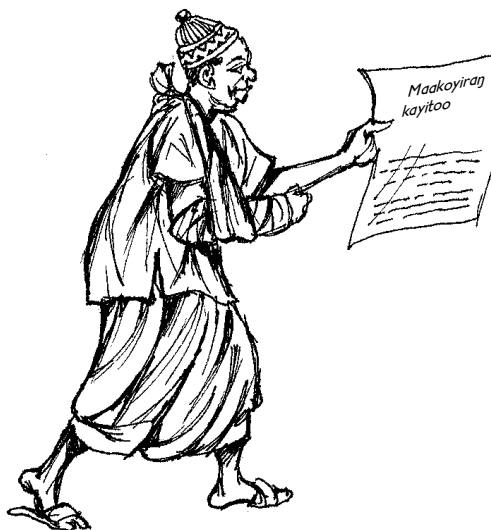

Ñiɗ bayindikuo, bankoo ka a tee siti a kuo to le sanji luulu foloolu to, sariyaŋo foloota taamoo la minnu to. Bari ñiɗ tenboo to, sariyaŋo ñiɗ konofeŋolu niɗ a taamandiña a maɗ lookuɗ foloo.

Tooña a tooña a, politikoo loɗ miɗ hanmoo mu ka senebulu dookuulaalu la kuolu kanta fanfaɗ, itelu niɗ i la dinbaayaalu, ka taa i sotonfeŋolu, aniɗ i la koleyaalu, i ka minnu taki, i la baluo kono : jankaroo, saayaa,

akisiɗaŋo dookuo to, keebaayaa... Wo le ye a tinna bankoo miɗ loosiɗo mu ñiɗ baluo kantaña a ti ye siloo bondi senebulu dookuulaalu ye baluo kantaña a la siloolu to.

Wo lemu ka bee daabula dookuudaa to, mansa niɗ senebulu dookuulaalu ye dookuo ke ñonkaɗ, ka baluo kantaña a la siloolu bondi senebulu dookuolu ye. Niɗ a meeta fo a meeta, wo dookuo maɗ ñaɗ tanbi la sanji fula la, luwaa wanpiriɗo koolaa.

3. NI JA N̄IƁ SARITI KUNMAALU MUTA FANFAƁ

Sariti 14 : Ko i kafuñoolu minnu be wo dookuudaa doolu minnu to, mansa ye baluo kantañāa loo senebulu dookuulaalu ye wo le ñaama.

Baluo kantañāa siloolu fanan̄j loota wo le ñaama doobaalu la sariyan̄ silabaa ye. Wo baluo kantañāa siloolu mansa ye a kuo muta baake le, adun̄ a sonta a taamandoo la le sanji luuloolu to minnu be naa la a loorin̄ koolaa.

Sariti 15 : Mansa ye doobaa senebulu kuroolu ñininkaa min̄j be i kono, ka baluo kantañāa siloolu loo senebulu dookuolu ye ; adun̄ wo siloolu ñanta taamandi la sanji fuloolu le kono nin̄j i luwaaa kayitoo wanpita.

Karankuɗ 5

Senebulu dookuudaalu la tilindiri siloo

1. Kotokarango

lookuo la sariyaɗ siloolu : sariyaɗ siloolu dookuo ñanta taamandi la minnu la (bankoo to)

tankandiroo (domofeɗo) : ka domofeɗ waafilaa bula feɗ kono (mana kayitoo potoo awt) fo miɗ se a tanka tiña ma

kanbeɗ laahidoo : kanbeɗ kuolu dookuundirilaa niɗ dookuulaa teema, dookuo taamandiña la karoo la

meɗo taaña : kuolu taaña betoo baluo la karoo la (fiifeɗo, beeyaɗo)

senebulu feɗo : joorango waraɗ feɗ wo feɗ miɗ ka duɗ senoo to : bankoo, daboo, seneraɗ masiinoo, jooran maaboodulaa, hadamadiɗo senboo

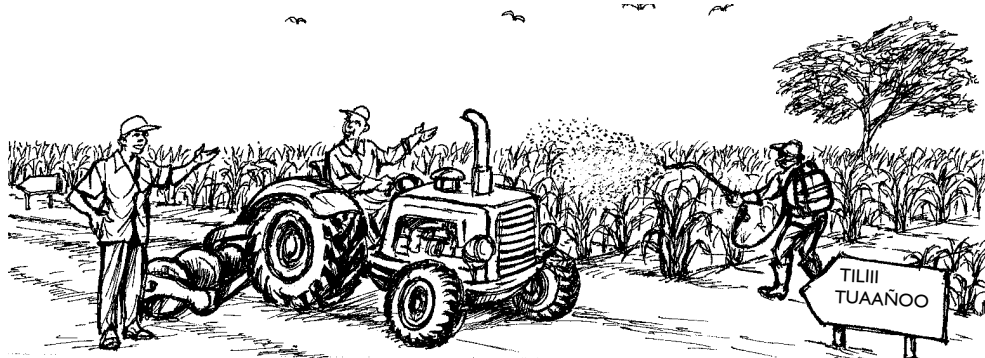
2. Kalamutataa

Kuu kuta doo, ñiɗ luwaa ye miɗ naati miɗ ye senebulu siloo la kuolu faranfansiindi n na bankoo kaɗ senoo, wula kantoo niɗ malayaandiroo la karoo la, wo lemu senebuludaalu la sariyaɗ loosiɗo loondoo ti aniy ka senebulu dookuolu kidimandi. Niɗ, n ko, n ɗa senebuludaalu la ñiɗ sariyaɗ loosiɗo kalamuta fanfaɗ, fo ka kuma kunmaaluu le kotoo loɗ, ñiɗ sariyaɗ silabaa ye faranfansiindiroo ke minnu la kuo to. Wolu lemu :

- senebulu dookuudaa ti, dulaa miɗ ye a loɗ ko senebulu feɗolu le be jee (bankoo, jooran maaboo dulaalu, beeyaɗolu, jooranolu, dookuulaalu...)
senebulu dookuulaa ka a faɗ kanta minnu la ;
- kaabiila senebulu dookuudaa, senebuludaa miɗ be kaabiila kiliɗ taayaa to, damiɗ ye a loɗ, ko moolu la hadamayaakuolu maɗ tara safeeriɗ dookuo la sariyaɗ siloolu to ;

- dookuudaalu la senebuludaa, mansa waraŋ dookoteŋ na senebuludaa, moolu, waranteŋ mansa ka miŋ taamandi i niŋ dookuulaalu, i ka minnu joo ; minnu ye a loŋ ko, i be marariŋ dookuo sariyaŋ siloolu la aniŋ dookuo taamandiraŋ sariyaŋo la – wo koolaa, dookuulaalu la dookuu taamandiraŋ sariyaŋo miŋ maŋ ke kaabiila senebulu dookuudaa ti, bari a ka minnu dookuundi, wolu la wo dookuu taamandirilaŋ sariyaŋo, mansa niŋ senebulu dookuudaa kuroolu le ñanta wo loondi la.

Miŋ se senebulu dookuolu la kantoo (korosoo) feeyaandi noo, fo ka dookuu fannaa saba le loondi ; dookuolu minnu se senefeŋolu wuluu noo, dookuolu minnu se wo senefeŋ wuluuriŋolu la baluo meendi noo (ka domofeŋo ke domofeŋ doo ti, domofeŋ tankandiroo, domofeŋ muta betoo, domofeŋ maaboo, domofeŋ waafoo) aniŋ dookuu siindiriraŋolu wo

lemu ñiɗ ti senebuludaa la baramaalu (bulumakalaɗ dookuo, tuurisimoo doobaaluyaa, senbe niɗ londo waafuu...).

Dookuulaalu la baluo la karoo la, siloo loondi miɗ se senebuludaalu niɗ doobaa kuroolu maakoyi noo kodoo donto baa to ; bari fo wolu ye i kaɗo dii kayitoo to i be miɗ mantaa la, ko alansoorifeɗolu i be i mutakuu la le, i sio daɗo.

Kaabiila senebuludaalu niɗ dookuudaalu la senebuludaalu niɗ i ko i la dookuufeɗolu ye darija, fo i ye i la joraɗolu kutuyaandi, ka dookuuñaa ñiiñandi aniɗ ka i la kalaɗolu fanaɗ niɗ jamanoo taa bendi ñoo la.

Ñiɗ bee daabooriɗo jee, baawo senebuloo la kutayaandoo, jamanoo ye wo le ñininkaa, mansa niɗ senebulu dookuulaalu bee le ñanta senebuludaalu la sariyaɗ loosiɗo sumaɗ na, ka naa a tenbendi sanji fuloo to, sariyaɗ silabaa la wanpoo koolaa.

3. N DA ÑIƊ SARITI KUNMAALU MUTA FANFAƊ

Sariti 17 la fara 2 : Sanji saboo kono, ñiɗ sariyaɗ silabaa la wanpoo koolaa, mansa ñanta senebuludaalu niɗ doobaa kuroolu maakoyi la kodoo to le niɗ a ye a tara i ye i kaɗo dii kayitoo to i ye miɗ mantaa ko alansoori feɗolu, i be i mutakuu la le, i sio daɗo ; misaalifee, bankoo kantoo niɗ a beteyaandoo, yirifio, taakaalu keloo, aniɗ jio la banku siɗo, awt, ko sariti 73 ye a fo ñaamiɗ.

Sariti 21 : Mansa ye senebulu dookuulaalu ñininka miɗ be i kono, ka ñiɗ sariyaɗ silabaalu loo minnu ye, i be daa kafuriɗo ñooma ñanta senebuludaalu la sariyaɗ loosiɗo sumaɗ na le, ka naa a tenbendi sanji fuloo to sariyaɗ sila baa la wanpoo koolaa.

SENOO, WULA KANTOO NIJ MALAYAANDIROO YIRIWAANDI FEEREELU

Natoo

Walaasi 3 bayindikuo mu senoo, wuloo kantoo nij beeyan buloo yiriwaandoo dookuu sila baalu le ti. Wo siloolu to, mansa sonta ka a la politikoo, faranfansindi bankoo la karoo la, moolu ye anij ka Senegaali la sariyaŋo siloo kutayaandi miŋ loota banku talaa kunna.

WalaasiƆ 3 konofegolu

ÑiƆ walaasiƆ 3 karankuƆolu fele :

- ☞ KarankuƆ 6: Senebankoo la siloo kutayaandoo
- ☞ KarankuƆ 7: Senefej jamaalu, niƆ marseelu taamandiña a betoo
- ☞ KarankuƆ 8: Wula kantoo niƆ pa mutakuuña a
- ☞ KarankuƆ 9: Malayaandiroo yiriwaandi feereelu
- ☞ KarankuƆ 10: Jio kalabeƆo
- ☞ KarankuƆ 11: Mansakundaa la dookuudaalu yiriwandoo santosaateelu to
- ☞ KarankuƆ 12: Moolu teema tiliƆo la ñaatota santo saateelu to
- ☞ KarankuƆ 13: Tankaroo alibalaalu ma a niƆ masilankuolu minnu be senoo niƆ wula kantoo niƆ malayaandiri baaroolu to

Karankuŋ 6

Senebankoo la siloo kutayaandoo

1. Kotokarango

senebankoo diiñaa : banku kenoo ñanta dii la ñaadii le

mansa la senebanku diiñaa : mansa la senebankoo daasaa dio

senebankoo taañaa a maralaa bulu : ka senebankoo taa a maralaa bulu, ka a dii doo la

senebanku sariyo kutayaandoo : ka senebanku sariyaŋ loosinolu nootoseyi

banku kenoo keetaañaa : banku kenoo ñanta keetaa la ñaadii le

2. Kalamutataa

A fansoto waatoo la, Senegaali la ŋatanbaa keta a la banku kenoo la kuo le ti. Banku kenoo sotoñaa siloo miŋ loondita 1964 saŋo, la la bayindikuo mu miŋ ti wo lemu ka kata ke fo doobaalu se senebankoo soto noo ; wo ye waalii jamaa le baayi noo santosaateelu to. Wo le ñaama, a ye senebankoo sariyaŋ loosinjo bondi, n na laandoolu to, ka a jooseyi “dookuundi hakkoo” la moolu ye minnu senboo se bankoo dookuundi noo. Wo le ñaama senebankoo keta bee denaŋeŋo ti, a bota la kilintaayaa to.

Biriŋ taa meeta, ñiŋ lonta ko wo maŋ ke moolu la natoos ti. Kaatuŋ, senebankoo keta ŋatankuu baa le ti santosaateelu la yiriwaa siloo to. Miŋ mu kumoo ti bii, wo le mu ka senebanku sotoo hakko kanta bee ye tiliŋo kono.

Ñiŋ luwaa la mutakuu kunmaa mu ka senebankoo sotoñaa siloo koyindi moolu ye beteke. Wo le ye a tinna ñiŋ senebankoo la sariyaŋ loosin

kutayaandoo ñanta dii la bankoo jikimoolu la kuroo la, jannij sanji fula teema, nij ñij luwaa wanpita bankoo kaŋ. Ñij siloo naata ka moolu la hakkoolu kanta anij senebulu dookuulaalu, ka taa bankoo moolu, senebanku kuo to, ka tinmandiri ke senebankoo la luwaa kotoo dasadaalu la. Woto, fo ka senebulu sariyaŋ siloolu taamaña kutayaandi. Wo le ye a tinna Mansa muruuta a la senebanku sila foloo la saritoolu kaŋ ne minnu loota Mansa la mara bankoo kunna. Senebankoo sotoña be tukuriŋ ñinnu le kaŋ :

- ka senebulu dookuulaalu la hakkoolu kanta anij talaa dinkiraalu fo miŋ se a tinna wo senebulu dookuulaa se a la baaroo ke kayiroo kono ;
- mansa la senebankoo daasaa dio fo miŋ se a tinna senebankoo ye bo doo bulu, a ye taa dookoteŋ na maroo to (waafiroo, fuuroo nij luwaasee, la karoo la ...). Wo kono, senebulu dookuulaa se a la senebankoo fuu noo doo ma le anij miŋ be saritoolu loondi la wo kanma ;
- ka banku kenoo keetaa fo miŋ se a tinna dinbaayaalu ye a dookuu hayituj wo ka a tinna le senebulu dookuulaa ye a la senebankoo tu noo keetaa to ;
- ka bankoo tolomi noo fo miŋ se a tinna n ŋa kodoo dontotaa soto noo. Wo mu senebankoo la sariyaŋ loosij kutayaandoo nafaabaa doo le ti.

Senebankoo la sariyaŋ loosij kutayaandoo bayindikuolu mu feŋ saba le ti :
 1) senebankoo kantaña ; 2) ka fansuŋolu wakkilindi i la naafuluduŋo la senoo kunna ; 3) kaa moolu maakoyi kodoo sotoo anij ka moo wakkiliriŋolu dii Mansa la dookuudaalu la anij talaa dinkiraalu.

3.N JA ÑIJ SARITI KUNMAALU MUTA FANFAŊ

Sariti 22 la fara 3 : Senebankoo la sariyaŋ loosij kutayaandoo bayindikuolu mu ñinnu le ti : ka senebulu dookuulaalu nij hadamadiŋolu, ka taa santosaateelu la banku kenoo kanta ; ka kata ke fo moolu ye i ñaa tiliŋ fansuŋ dookuolu to senoo la karoo la ; ka Senegaali bankoo nij a la dookuudaalu maakoyi kodoo dontotaa to anij ka moo wakkiliriŋolu dii i la dookuo la karoo la, fo miŋ se a tinna alansoorifeŋolu dookuuñaa ye beteyaa, a ye mee fanaf ; anij ka banku kenoo la kuolu sooneeyandi senoo, nij kundaalu anij kuudaabaalu, ka taa dookuudaalu yiriwaandoo to.

Karankuŋ 7

Senefej jamaalu niŋ marseelu taamandiña a betoo

1. Kotokarajo

mansa la mootokoyoo : mansasiŋo miŋ ñanta loo la mansa la kuo la sandiridulaa **koyoo** : dulaa, waafirifeŋo waraŋ marisandiisoo se waafi noo damiŋ to

luumoo : Senegaali kaŋ, dantaŋ ka mariseebaa kili wo le ñaama ; lookuŋ wo lookuŋ mariseebaa kundaalu to aniŋ santosaateelu to, n na bankoo kaŋ

lookuŋ wo lookuŋ mariseebaa : wo lemu luumoo ti

dookuo taaña a betoo : siloolu, dookuu betoo ñanta loo la minnu kaŋ

deemaari kodoo : kodoo dontotaa mansaa waraŋ dookuudaa ye miŋ dii, ka bayindikuo soto waranteŋ ka dookuo ke (bee nafaa kaŋ)

2. Kalamutataa

Senefej siifaa jamaa dookuo mu sila le ti, moo se miŋ muta noo ka koleyaalu, kele noo senebuloo ka minnu taki. Aduŋ, n na bankoo to, ate le ka doobaalu la munanfegolu niŋ i la sotonfegolu yiriwaandi aniŋ ka i la daaŋiŋoo sooneeyaa. N niŋ duniyaa banku toomalu la dookuo ñookaŋ la karoo la, ate kiliŋo, foloofoloo le ka bankoo la sooloo jaara aniŋ ka a la bantala baluufej dunndoo talaa bankoo kaŋ ; a fulanjaŋo, ate le ka bankoo la baluufej bondoo siiyaandi banta la. Wo le ye a tinna Senegaali bankoo niŋ senebulu dookuulaalu la kuroolu kanbenta ka ŋaabakuo taamandi senefej siifaa jamaa dookuo.

Wo ɗaabakuo bayindikuu foloo mu ñiɗ ne ti :

- ka senefɗolu ñaalakeseɗ minnu se sene noo ñ na bankoo kaɗ aniy fanay minnu waafoo te koleyaa la ñ ma.
- ka kalaɗolu kafu ñooma minnu be ñ maakoyi la senefɗ kutoolu ke la aniy i janjandoo la n na bankoo kaɗ.

Minnu mu dookuulaalu faɗolu la kuo ti, siloolu loota le ka i la kafoolu niɗ i la sariyaɗ loosiyolu loondi ; wo be i la dookuo la taaña tilindi la aniy ka a banbandi. Woto, senebulu dookuulaalu la kuru banbandiyolu la dookuolu niɗ kuroolu minnu ka domofɗolu ke domofɗ doolu ti aniy kuru senefɗ waafilealu se i la loosiy sariyaɗ kayitoo soto noo le, ko i mu senebulu dookuuda kuroolu le ti, i se wo soto noo n na bankoo kaɗ ne waray senebulu dinkiraa doo to waranteɗ senefɗ kiliy niɗ senefɗ jamaa to.

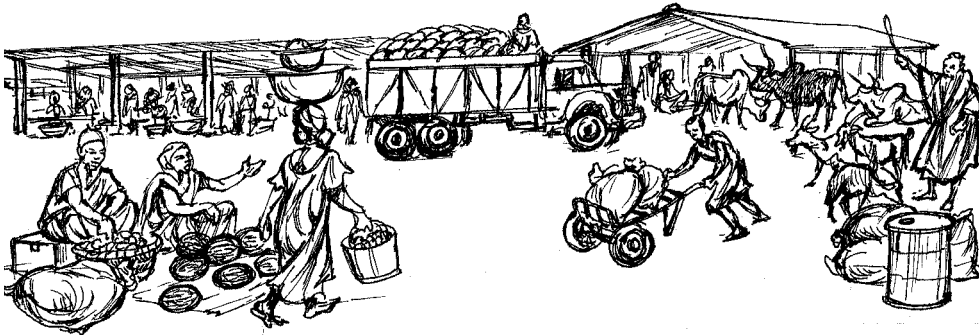
Wo sariyaɗ loosiy kayitoo, mansa la mootokoyi le be a dadaa la, niɗ senebulu sariyaɗ silabaa la kuroo sonta a kuo la, kaatu ate lemu wo sariyaɗ bulannoomalaa ti miɗ se a kaɗo dii noo a yiriwandoo to. Bari senebulu dookuuda kuru kiliy se sariyaɗ loosiy soto noo senefɗ kiliy to waray senefɗ jamaa to.

Kuroo la sariyaɗ loosiy sotoo niɗ a taamandoo be laariɗ siloolu le kaɗ. Niɗ senebulu dookuuda kuru looriɗ bandiyolemu, lahidoo se daa noo senebulu dookuuda kuroolu teema le miɗ be i la dookuo taaña

beteyaandi la, wo laahidoo, mansa la mootokoyoo se a janjanj noo bankoo kaƙ ne niƙ a mu a la nafaabaa ti.

Niƙ janjandiroo keta kuu looriƙo ti yaamaroolu minnu keta ñanta ke la senebulu dookuuda kuroolu bee duninfeƙo le ti, minnu be wo dinkiraalu to. Bari janniƙ wo laahidoo be janjandi la fo dookuudaalu minnu be senebulu dookuudaa kuroo to ye soƙ a kuo la. Aniƙ fanaƙ, kaƙo diita senebulu dookuudaa kuroolu la minnu ye i la sariyaƙ loosiƙ kayitoo soto, ka tekoolu muta dookuudaa kurudiƙolu la ko n ƙa a fo nuƙ ñaamiƙ karankuƙ labarƙo to.

Luumoolu ye nafaabaa le soto waafiroo niƙ sandiroo la karoo la, soko senefeƙolu n na bankoo kaƙ. Senegaali bankoo niƙ a la kundaalu niƙ kundaabaalu be politiki ñinmaa kutayaariƙ baa le taamandoo la wo marisee siifaalu to. Luumoolu reesiyoƙolu to niƙ bankoo luuma baa la dookuo mu mariseelu taamandiña a betoo le ti senefeƙolu niƙ beeyaƙolu la karoo la aniƙ ka waafirifeƙolu la beteyaa kanta aniƙ kotenke fanaƙ ka kibaaroo kensuƙ, ka naa i janjandi miƙ mu waafiroolu niƙ sondaalu la kuo ti, miƙ be keeriƙ.

Senefeƙolu niƙ beeyaƙolu la beteyaa ka a banbandi moolu ma le kereyaa sooneeyaandoo la, karoo la fo miƙ se a tinna i se waafi noo ñamiƙ bankoo banta la.

Ñiƙ bankoo luumabaa niƙ wo luuma toomaalu la lookuo to, bankoo alifaalu, saritoolu minnu ka taama bankoo kaƙ, i ka wo ñoƙolu le taamandi aniƙ ka korosiri ke, fo, i ye kaƙo miƙ dii Afiriki tiliji bankoolu la

kodi kuroo niɗ Afiriki tilijii bankoolu la munafey kuroo la, moo maɗ i saritoolu jii baɗ, waafiroo niɗ sandiroo la karoo la. Niɗ n ko n na waafiroo ye daraja aniy a ye ke lanna feɗo ti, aniy fanay n niɗ n na senebuludaa dookuudaa kuroolu minnu be bankoo to aniy bankoo banta la jiki baa ye tara n teema, fo ka senefey dookuuɗaa, niɗ a tankaɗaa, ka taa a la kibaari siloolu taaɗaalu kuliyya.

Niɗ fiiroo maɗ taakuɗ ñ niɗ banta la bankoolu teema niɗ a ñanta, Mansa se saritoolu taa noo le minnu be fiirifeɗolu kanta la waray ka deemaari kodoo dii, bari a maɗ ñay kanbey lahidoolu kuruja la miɗ be aniy a daala bankoolu teema (Afirika tilijii bankoolu la kodi kuroo, Afiriki tilijii bankoolu la munafey kuroo aniy Duniyaa fiiri kurubaa).

3. N DA ÑIƊ SARITI KUNMAALU MUTA FANFAƊ

Sariti 32 : Luuma baa ñanta loo la Dakaaru sansay kuroo banta la ; janniy sanji luulu teema ; janniy ñiy sariyan silabaa be bo la bee ye kunpoo to. A loo, bankoo alifaalu le niɗ bankoo suufaalu la ñaatonkoolu le ye ñoo je a kuo to.

Sariti 35 : Bankoo alifaalu le ka bankoo saritoolu la laakuɗo niɗ i la tenboo (UEMOA faransi kaɗo lemu) niɗ (CEDEAO faransi kaɗo lemu) la saritoolu to kanta. Soko senefey dookuuɗaa, a tankaɗaa, a beteyaa juubee aniy kibaari soto niɗ a janjandoo karoo la.

Sariti 36 : Niɗ soola be a to waati wo waati la, Senegaali bankoo ka sariti kantarilaalu loondi le waray ka maakoyiri kodoo dii, ka kaaɗanbaliyaa talaa waray ka i baɗ fereɗ sandiroo la kuo to, n niɗ bantala bankoolu teema ; Afiriki tilijii bankoolu la kodi kuroo (UEMOA, faransi kaɗo lemu) to aniy Afiriki tilijii bankoolu la munafey kuroo (CEDEAO faransi kaɗo lemu) to ; bari fo ka duniyaa sandiribendi kurubaa (OMC faransi kaɗo lemu) la sariyan siloolu kuliyya wo tumoo la.

Benbaalu to, sandiri kaccaalu jamaa teema waray fula teema, bankoo la kiilaalu ka i tee siti le, ka foroyaabaliyaa kele sandiroo la karoo la.

Karankuɗ 8

Wula kantoo niɗ a mutakuuñaa

1. Kotokaraɗo

senoo niɗ wula dookuolu : ka senoo niɗ wula kankoo niɗ wula konofeɗ munafandoo soo ñonkaɗ

jiibuloo : baa be dinkiraa miɗ to

wula dookuo : dookuudaa miɗ be wuloo konofeɗolu dookuo kunna (a keta suusetee, moo kundiɗo waraɗ kuroo)

loojaaroo sotoñaa : loojaaroo sotoo niɗ a dookuolu

ka faliɗ a faɗ ye : faliɗo miɗ ka ke a faɗ ye, moo buloo maɗ a maa, i maɗ feɗ bula a kono

keneñaa lu seneyaandoo : siloolu niɗ saritoolu lemu mansakundaa waraɗ kuntonkoolu ye minnu taa moolu, beeyaɗolu niɗ feɗolu la seneyaa la karoo la

2. Kalamutataa

Luwaa ye wuloo yirootu mara siloolu faranfansiindi le, ko dookuu lemu miɗ be wuloo baluundi la anij moolu se baluu a la. Woto, a ye dookuu jamaa le maa wuloo la nafaa sotoo kono, yiritutuo yirifio ka taa wuloo dookuundoo anij dookuu toomaalu minnu be ko yiribulu kuntu, ka bori taakaalu ma (ka i ñaatosii) ka yirootu waraɗ yiribulu nafaabaloolu kuntu anij ka yiri dibiriɗolu talaa fo jee se fanu, yirootu se senboo soto, yiri siifaalu se siiyaa jee. Wuloo yirootu mara siloo ye nafaa soto le, moolu se munafeɗo soto jee, laminiɗo se yiriwaa anij kanbeɗo se soto wulakonoo dookuulaalu teema. A bayindikuolu fatata, wuloolu sotoo, wuloo haaloo ñiiñaandoo taamantaamannaalu kanma, ka senoo niɗ wulakonofeɗ siifaa jamaa tankandoo sanba ñonna, suboolu marañaa anij i la lapee bondoo, bankoolu niɗ jiibuloolu marañaa.

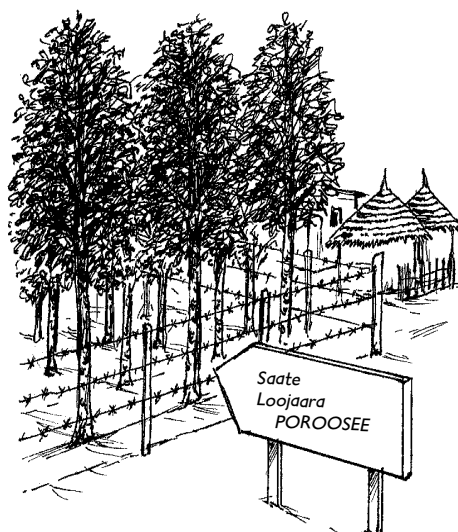

Wuloo nafaafɗolu maraɗaa be mansakundaa la baaradulaa koyiriŋo la dookuu sila baalu le kono, moolu ye miɗ loɗ. A dookuu sila baa ye bayindikuu kilij baa le soto, ka wuloo konofɗolu dookuundi hakkiloo la. Niɗ a wuloo be laban na moolu la baluuranɗo ti, fo ka siloolu la sariyanɗolu loondi, a dookuundo kanma.

Bankoolu janbandi dookuulu niɗ wuloo mara siloo i kana foo ñonkoo. Misalifee, niɗ yiritutuo be ke la mansa la kenoo to, i niɗ a la baarabuɗ se sii, ali ye kaccaa fo kanbenɗo ye soto a kuo to.

Wuloo mara siloolu kuliya mu ñinnu le ti, ka farafaroo ke ; a keta ñaa wo ñaa, janniɗ a be ke la, siloo le be dii la foloo, a farafaroo mu kuu baa le ti, kaatu, a maɗ ñan na bankoo niɗ ñaamoolu bali la wuli kuɗ na. Yiroolu minnu be yeemaɗo la, farafaroo kana wolu maa.

Beeyanɗolu la siloo niɗ i domorindi dulaa, wuloo mara siloo ye i sotoɗaa bee sariti laa le. Misalifee, siloo maɗ dii ñiɗ fannaalu le to ; bankoo la wulakono beeyanɗolu malayaandi dinkiraalu, kuyufa dulaalu, yiritutuu (yirifii) dulaalu, ñaamoolu be faliɗo la aniɗ yiroolu be wiloo la dulaa miɗ to waran beeyanɗolu bula kuta dulaalu, wo bee fiifeɗolu waran fiifeɗ kucooliriɗolu i kana kasaari.

Siloo ye i ban taakaa boyoo faɗo le la. Dinbaalu boo, haniɗ minnu se ke noo, fo siloo le ye dii i boo la, wuloo mara siloo ye a laa ñaaminɗ.

3. N DA ƁIƁ SARITI KUNMAALU MUTA FANFAƁ

Sariti 39 la fara 4 : Siloo maƁ farafaroo dii niƁ a farafari dookuo be tiñaaroo ke la wulunbaƁolu to aniƁ jiiɓuloolu to, soko, keneñaalu minnu be sutoolu kono aniƁ mankoolu la dulaalu, to a ka jiiɓoroolu le sii dulaalu to aniƁ keñoolu se yelema baalu kono, a se moolu l seneyaa tiña a i bulu waraƁ ka laannabaliyaa duƁ moolu teema ; ñiƁ kuolu be mansa la kenoolu le ma, minnu ka moolu deema, n be kenoolu minnu ma wolu lemu, niƁ i loota siloo kara fuloolu to, i se duƁ a kenoo kono fo m 50, niƁ baa mu a la kara fuloolu to, i se duƁ a kenoo kono fo m 30.

NiƁ i be departomaƁo kono, miƁ na wuloo toƁo dooyaata 20% ti, ka siloo dii farafaroo la bari ise bula bankoo la banku topotoo kafoo la siloo nooma.

Sariti 40 : Mansa la wula baalu, wulakono suboolu malayaandi dulaalu yirifii waraƁ yiritutuu dulaalu to, ñaamoolu niƁ yirootu be wiloo la dulaalu minnu to waraƁ dulaalu minnu ye wulakono subu kutoolu jiiyaa, ñiƁ dulaalu to, siloo maƁ a dii ka beeyaƁolu tanbindi jee aniƁ ka i domorondi jee, kaatu, beeyaƁolu ka fiifeƁolu le tiña a, soko minnu be kucooliiƁo la. Siloo maƁ a dii ka bula yiri sll dantannu doroƁ nooma ka i kuntu, ka beeyaƁolu baluundi i la.

Sariti 41 : Siloo maƁ a dii ka taakaalu bo aniƁ ka dinbaalu bo feƁolu janoo kanma, fo i kee ye taa siloo la, a ñanta ke la teƁ ne : dinbaa se malaa fitiroo la niƁ tenkuƁo be keeriƁ, beeyaƁ kantarilaalu waraƁ senelaalu se loo, ka i dinbaalu kanta, niƁ i be naa janjaƁ na, ka i dibeƁ.

Karankuɗ 9

Malayaandiroo yiriwaandi feereelu

1. Kotokaraɗo

kunku kenoo : saatee kenoolu lemu waraɗ saatee kunkoolu

i **dookuundoo** : feereolu anij i dookuundiɗaa fo i kenoolu se moolu nafa

beeyaɗ kuluo : nafa sotoo beeyaɗ kuluo to, beeyaɗolu minnu ka baluu ñaamoo la (misaalifee ninsoolu) ka i bula i faɗ ye

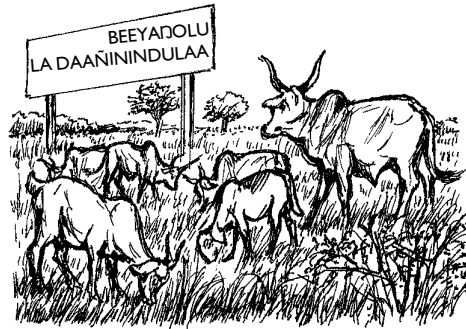
kooreelu kantoo : ka beeyaɗolu tankandi kuuraɗ jawolu ma, i kana kasaari waraɗ suɗolu kana i tunbuɗ anij kuu jawu toomaalu

2. Kalamutataa

Beeyaɗ malayaandoo lemu Senegaali bankoo la munafeɗ dookuu fulanjanjo ti anij fanaj a be looriɗ bankoo la yiriwaadaa baa le to. A dookoo la senbe waroo bee, kaatu, moo jamaa ka baluu ate le la, hanibii, a dookoo mu beeyaɗ buloo le ti. Sariyaɗolu minnu be keeriɗ wolu nene maɗ feɗ fo beeyaɗ buloo to, fo moolu se beeyaɗolu malayaandi, i kana tara i faɗ bulu kenoolu to. Beeyaɗ kuluo mu dookuu le ti miɗ ka kunkoolu niɗ i bankoolu topotoo, i ka i janbandi, wo mu kuu kuta baa le ti mansa la sene dookuolu, yirootu mara siloo niɗ beeyaɗ malayaandi siloo la karoo la.

Ñiɗ siloo nato mu ka kanta beeyaɗolu la i malayaandoo la karoo la, fo i se moolu nafa, fo i nafaafeyolu se waafi noo bankoo banta la, beeyaɗ malayaandoo se senboo soto wo kono. Wo kono, mansa niɗ doobaa mansoolu anij beeyaɗ malayaandilaalu la kafoolu, se sii, kaccaa kono ka Senegaali beeyaɗ malayaandi yiriwaa sila baa loondi. Ñiɗ sariyaɗ kutoo be

kuu kurun jamaa le buruka la minnu ka ke nuñ. Malayaandiroo be ke la a fañ ye sartoo le ti bankoo la bankoolu mara sila kutoo kono. Sariyañ kutoolu be taa la le beeyanolu la boosiloo bondoo kanma.

Beeyañ malayaandi dookuulu anij dookuu doolu, senoo la karoo la, wuloolu marañaa la karoo la anij kunkuto dookuu doolu, i bee se dookuu laminiño kuliya kono, wuloo kana tiñaa, fo i se moolu nafaa baluo kono.

Ka kanta beeyanolu la anij suñolu kana i maa noo, mansa be a dookuu sila baa loo le, fo bankoo beeyanolu se sabati noo anij beeyañ fitinoo kana soto koteke. Wo le ye a tinna niñ niñ siloo loota, kari saboo koolaa doron, ka moo sorondiriñaa anij ka kiitio siloolu yita dipiteebuño to fo balafaa kana soto beeyañ suñaalalu ye.

3. N DA NIÑ SARITI KUNMAALU MUTA FANFAÑ

Sariti 44 : Beeyañ kuluuñaa betoo ka kenoolu niñ alansori feñolu le beteyaandi. Beeyañ kuluuri dookuulu se laminiño kanta siloo kuliya, sene dookuo niñ yirootu mara siloolu anij wulakono dookuu doolu i fanañ maa wo ñaama.

Sariti 45 : Beeyañ kuluuñaa betoo be ke la saritoo le ti bankoo la bankoolu talañaa kuta sariyaño kono, sila 25 le ye faranfansi – Bankoo ñaatonkoo la fankakoo 80 – 268 Marisi tili 10 1980 saño beeyanolu la sila bondoo la karoo la, ka i kuulu juubee kuñ.

Karankuɗ 10

Jio kalabego

1. Kotokarango

niilaabiroo : dinkiraa lemu laminiɗo, beeyanɗ malayaandoo niɗ wuloo ye ñoo nafaa ila baluo kono

jilkono senoo : jii woyindoo senekenoo kono : jii woyindoo senewuloo kono

jii dinkiraalu : buɗolu niɗ jooranɗolu minnu be jii sotoo kunna

jio nafaa feɗolu : dookuo waranɗ feɗo miɗ buka taa jio kooma

2. Kalamutataa

Senoo, wuloo haaloo aninɗ beeyanɗ buloo, i bee be tukuriɗ samaa la kee le la, aduɗ saayinɗ, saɗolu kono sanji jiolu ka fata le, samaa la kee dinkiraalu to ka fata le fananɗ. Jio kalabego mu kuu baa le ti doobaalu la baluu dookuolu kono, niɗ wo maɗ ke, a ke doobaalu senboo naasi le senoo, alandaari feɗolu aninɗ beeyanɗ malayaandoo la karoo la. Doobaalu la nafaa sotoo beeyanɗ buloo to be suɗ na kuu dantannu le la, ka wulakono feɗolu mara kuu, senefeɗolu kana kasaari, i ye senelaalu nafaa, wo lemu jio kana i dasa. Jii dinkiraalu la siiyaa ka senoo so senboo le la, hani samaa maɗ ke, dookuo se ke noo saɗ muumee kono, baluo se sooneeyaa santooto.

Jii woyirinɗo ye dulaalu minnu ñikinɗ, a dookuo mu kuu baa le ti senoo la karoo la, a niɗ samaa kono dookuo fatata le, ate la dookuo le ka siiyaa aduɗ a ka mee saɗo kono. A jii woyirinɗ dookuo se ke noo Senegaali dinkiraa jamaa to. Jamaa sonta ka senboo dii a dookuo la, bankoo kanɗ,

wo le ye a tinna mansa la jii mara siloo senoo la karoo la, ye a kuo koyindi ñiñ jii woyoo marañaa anij a dulaalu seneña to.

Wo le ye a tinna, mansa la wula yirootu mara siloo, i dookuu siloo nij beeyañ buloo siloo kono anij doobaa mansoolu ye jio mara siloo loondi senoo la karoo la (sene dookuolu kana foo jio la) anij ka dookuudaalu loondi, wo lemu ka dookuolu ke. Ñiñ dookuu siloo anij a dookuudaalu, wolu be ke la Senegaali ye dunoolu le ti, a ye minnu taa, a ye i kuliyaa le, a be kafoolu minnu to, Senegaali baa yiriwaandi kafoo anij kanbiya baa yiriwaandi kafoo.

Mansa la jii mara siloo, senoo la karoo la, anij dookuu doolu be tukuriñ dookulaalu la kafoo la maroo jii kuolu le la. Kafoo la maroo jii kuolu la, wo lemu ka dookuu buloolu minnu be a kono ka i daa bulandi ñaatotaa dookuolu kono, i se a loj fanañ, ko mansa be a katoole la, kodoo miñ dunta a dookuolu kono, fo a se moolu nafaa, baluuña ye sooneeyaa, firiño ye ke. Ñiñ dookuolu ye ke bee hanmeri kuolu ti (fooraasi baalu, koloñ-fooraasoolu anij doobaa koloñolu loo) anij jii woyolu (minnu buka jaa) santoolu to, ka moolu la sooloolu jaara jio la karoo la, senoo la karoo anij beeyañ buloo la karoo la.

Wo kono, maakoyiroo, senoo la karoo la, anij jii dinkiraalu nij sene joorajolu topotoo (buñolu, masiinoolu, motoponpu kurupoolu), i kuolu bee be koyiriñ mansa la jii mara siloo kono le, senoo la karoo la.

Ka senoo feeyaandi bankoo kañ, mansa la jii mara siloo, senoo la karoo la, i ye kenoolu, jio woyita minnu to, marañaa nij i dookuuñaa faranfansi le. Jii woyindoo nij a dookuuñaa le mu. Mansa la jii mara siloo, senoo la karoo la, i ye kuu dantannu le loondi a kee la :

- jio haaloo, ala siiyaa, a marañaa, fo a se mee ;
- alanniilaabiroolu kana tiñaa (ala ye wulakaamaa dii ñaamiñ moolu be a tiñaa la) ;
- jii joorajolu nij i dinkiraalu se mutakuu.

Mansa fanañ se kuu ke fo, ala jii mara siloo, senoo la karoo la, fo bankoo moolu bee se jio soto a kana i dasa.

3. N DA ÑIŊ SARITI KUNMAALU MUTA FANFAŊ

Sariti 48 : Mansa ye talaa dinkiraalu niŋ senebulu kuroolu ñininkaa miŋ be i kono ka jii sotoña a feereelu loondi, minnu be tukuriŋ a la kanben laahidoolu kaŋ minnu sotota aniŋ Senegaali baa yiriwaandi kafoo (OMVS) teema, kataa Gambia baa yiriwaandi kafoo. Mansa le be kantariŋ jio la buyoo la aniŋ a la mee.

Mansa la ñiŋ dookuu sila baa ka dookuuraŋ kodoo sotoña a niŋ jii dinkiraalu niŋ jooaraŋolu maraña a aniŋ i dookuu buloolu be tukuriŋ a dookuulaalu la kafoolu la maroo jii kuolu la aniŋ kodoo la duŋo jee a ye yiriwaa niŋ firinjo naati moolu taradulaalu to.

Wo feeree siloolu be tukuriŋ keeñaalu le kaŋ minnu mu jii munafaŋolu maraña a tinmariŋolu ti aniŋ ka seneraŋ jii dinkiraalu tineelu warandi. I ka fanka jii buŋolu niŋ jii janjandiraŋ jooaraŋolu la sotoo la, ka taa jii dinkira a sabatiriŋolu fo i se saateemoolu la soolakuolu jaara senoo la karoo la aniŋ malayaandiroo.

Karankuɗ 11

Mansakundaa la dookuudaalu yiriwaandoo santosaateelu to

1. Kotokarango

bee la buɗolu : mansa la dookuubundaalu

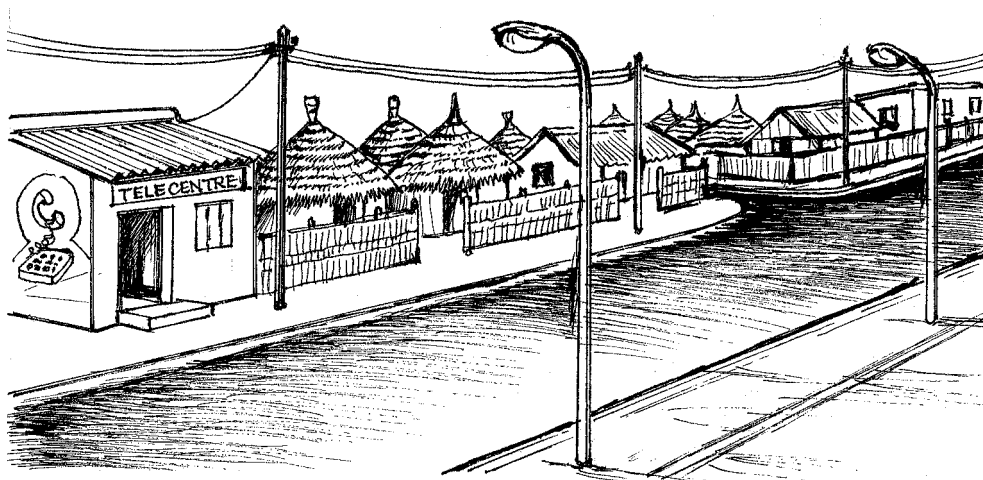
sila bondoo : ka taa jee ye feeyaata, ka taabaliyaa – a maabaliyaa juloo kuntu (dinkiraa, bankoo, fannaa)

sila sotobaliyaa : moolu buka taa noo dulaa miɗ to waraɗ ka taa jee koleyaata

2. Kalamutataa

Senegaali jaɗ, santonkoolu buka tinee siloolu la, buɗolu la, jooɗolu la, maakoyiroo niɗ jaararoo la, ko tubaabu kundaankoolu. Santooto la koleyaa foloo sila sotobaliyaa, jee taa koleyaata, soo ñonkaɗ siloolu maɗ siiyaa, sila baalu, sila meseɗolu aniy poɗolu. Wo le ye a tinna dookuu jamaa buka moolu nafaa, minnu be ko waafiroo, moolu la taa niɗ naa aniy feɗolu sanboo niɗ i naatoo dinkiraalu to.

Santonkoolu buka tinee mansa la maakoyiri jamaa la, wo le ye senoo niɗ wuloolu aniy beeyaɗ buloo naasindi bankoo kaɗ, mansa niɗ doobaa kuroolu naata dookuu bundaalu loo ka dookuulu daamuta. Dookuu bundaalu mu dookuu dulaalu le ti aniy moolu la taa niɗ naa, feɗolu sanboo niɗ i naatoo dinkiraalu to, ka taa maakoyiri kuu jamaa. Dookuudaalu niɗ siloolu ka taa jamaa maakoyiri dookuulu la siiyaa santooto a ka lanputirikoo niɗ talifoɗ naatoo le bayindi.

Mansa la dookuu sila baa kono, dookuu buloolu minnu be sariyaɗ kunmaa to, wolu lemu ka ñiɗ dookuu foloolu ke, ka siloolu bondi santoolu to, ka sila mesegolu, siloolu, baalu niɗ tereɗ siloolu bondi waraɗ ka i dadaa kuɗ aniɗ abiyon boyi siloolu.

Sila bondoo dookuu dinkiraalu to, a ka senefegolu, waraɗ jooranɗolu, sanboo niɗ i naatoo feeyaandi le. A se domofegolu, minnu ka toli i kati dulaalu to nuɗ, waafi bantala moolu ma.

Sila sotobaliyaa niɗ mansa la maakoyiroolu la dasoo santoolu to wo le ye mansa niɗ doobaa kuroolu hanmendi ka dookuu sila baa aniɗ fannaalu la ñaatotaa dookuu kanma santoolu to.

3. N DA ÑIɗ SARITI KUNMAALU MUTA FANFAɗ

Sariti 51 : Mansakundaa la dookuu sila baa aniɗ bankoo fannaalu (reesiyonɗolu) la dookuu siloolu, mansa la dookuudaalu yiriwaandoo la karoo la, a niɗ doobaa mansa kuroolu le ka i loondi.

Karankuɗ 12

Moolu teema tiligo la ñaatotaa santosaateelu to

1. Kotokarango

nakaroolu : i buka i nij moolu kaañandi

moo hakoolu kana nakari : luwaa kana moo hakkoo nakari

maakoyiri bundaa foloolu : mansa la dookuu bundaalu moolu ka maakoyiri foloolu soto dulaalu minnu to (jaararoo, karandiroo anij kuu doolu)

2. Kalamutataa

Santonkoolu la yiriwaa tiligo kono anij nakaroolu minnu be santotoo nij kundaalu teema ka a kele, wo le ye a tinna mansa be ñij bayindikuolu nooma :

- ka santosaateelu haaloo nij a moolu baluuñaa ñiiñaandi ;
- ka moolu jiyaa soonneeyaandi mansa la maakoyiri bundaafoloo ma ;
- ka moolu la soolankuolu jaara, karandiroo, nikindiroo nij jaararoo la karoo la.

Mansa se kanta, nakaroo kana siiyaa moolu teema, bankoo kaɗ, kuroolu waraɗ moo siifaalu minnu denta tinee kiligolu la, a se i fata kuu siloo la. Wo kanma, santo saateelu to nij kundaalu kana ñoɗ daɗ sila sotoo la, a yiriwaa se bankoo bee nafaa. Mansa nij doobaa kuroolu se santo saateelu, to yiriwaa ndi, ka dookuu siloolu loondi anij ka moolu maakoyi i fansuɗ dookuolu kee la. Bululakalaɗ dookuo kono, anij dookuu bundaalu kono ka kodi mara dookuo foloo dundi jee.

Santonkoolu la yiriwaa tiligo kono mu kuu baa le ti ñiñ dookuu sariyañ sila baa kono. Mansa ye ñiñ dunoolu le taa :

- ka fisamanteeyaa bo keo niñ musoo teema, senoo la karoo la ;
- ka fondinkeelu dunndi sene meccoolu to. Mansa niñ doobaa kuroolu i ye a ke i kuntodunoo ti, wo le se i bali noo ka naa kundaalu to aniñ i se dookuo soto, kaatu, fondinkee jamaa le mañ dookuo soto.

Wo le ye a tinna, i ye kodi dontoo sooneeyaa santooto musoolu niñ kanbaanoolu ye. Wo mu bankoo la fansoto baa le ti.

Mansa ye kuu kuta le loondi fondinkee senelaalu ye minnu niñ i la meccoolu mu, ka i deema, ñiñ sariyaño taamandoo sanji saboo wuccoo kono.

3. N DA NIÑ SARITI KUNMAALU MUTA FANFAQ

Sariti 53 la fara 2 : Mansa nooto seyi buloolu ye dookuu sila baa loondi miñ be moolu la baluo sooneyaandi aniñ ka i fansuñ baluu dookuolu ke noo santoolu to, soko bululakalañ dookuolu to aniñ maakoyiri dookuolu kono.

Sariti 54 : Santoo to, Mansa be kantariñ ne, fisamanteeyaa kana tara musoo niñ keo teema, soko, senoo la karoo la. Bari, musoolu la kunku sotoo niñ kodi sotoo feeyaata le, bii.

Sariti 55 la fara 1 : Fondinkeelu dunndoo sene meccoolu kono mu mansa niñ mansa nooto seyi buloolu ye kuu baa le ti. Kunku sotoo niñ kodi sotoo feeyaata i fanañ ye le.

Karankuɗ 13

**Tankaroo alibalaa ma
anig masilankuolu minnu
be senoo niɗ wula kantoo
niɗ malayaandiri baaroolu to**

1. Kotokaraɗo

senoo fankantoo : fankantoo, fanmaakoyi, niɗ kuu laata i kaɗ sene dookuolu kono

bunña kodo : kodi laariɗo, ka katalaalu bunña

tubaabu turoo : turoo miɗ dadaata masiinoo to (ISRA dookuu dulaa) janniɗ a be kotoboo la anig ka a dookuundoo janjandi fannaalu to

2. Kalamutataa

Ñiɗ sariyaɗo ye sene dookuulaalu kanta siloo loondi le anig sariti ñaatosio anig fanɗ ka tanka toorankuolu ma senoo karoo la, wula kantoo la karo anig beeyaɗ buloo la karoo la. Mansa le be marariɗ ñiɗ kanta siloo la. Mansa ye mansa noo seyi buloolu ñininkaa miɗ be i kono ka senefɗolu, soto kodoolu anig dookuu jooɗaɗolu kanta siloo loondi ka alibalaalu niɗ koleyaa doolu ñaatosii senoo, wula kantoo niɗ malayaandiroo la karoo la.

Misaalifee, ka kanta turoo la beteyaa niɗ a la siiyaa la, bee la jikoo be mansa le kaɗ, tubaabu turoo sotoña (doolaalu niɗ bankoo moolu) anig fanɗ ka turu tiñaariɗo jooseyi turu betoo la, wo koolaa loɗ, doolaalu se naa a turu betoolu janjandi bankoo kaɗ.

Wo fanɗ be ke la turoo sotoña siloo le kaɗ, a maraña siloo niɗ a dio moolu la.

Turoo sariyaŋo ñanta juubee kuu la le. Kooroolu niɗ silankuolu minnu be senebuludaalu to, wula kantoo to aniɗ beeyaŋ buloo, mansa niɗ senebuludaa dookuu kuroolu ye senebuludaalu la sariyaŋ siloolu aniɗ i taamandiña a siloolu sumaŋ, ka i karaŋ aniɗ a soto kodoolu (koro koolu, kumakaaraŋ kodoo aniɗ bunña kodoo...).

Luwaa taamandoo fannaa jamaa to, wo koolaa doron ne kuu jamaa se muta, fo sanji fula naalaalu kono, kuolu se taama añaama.

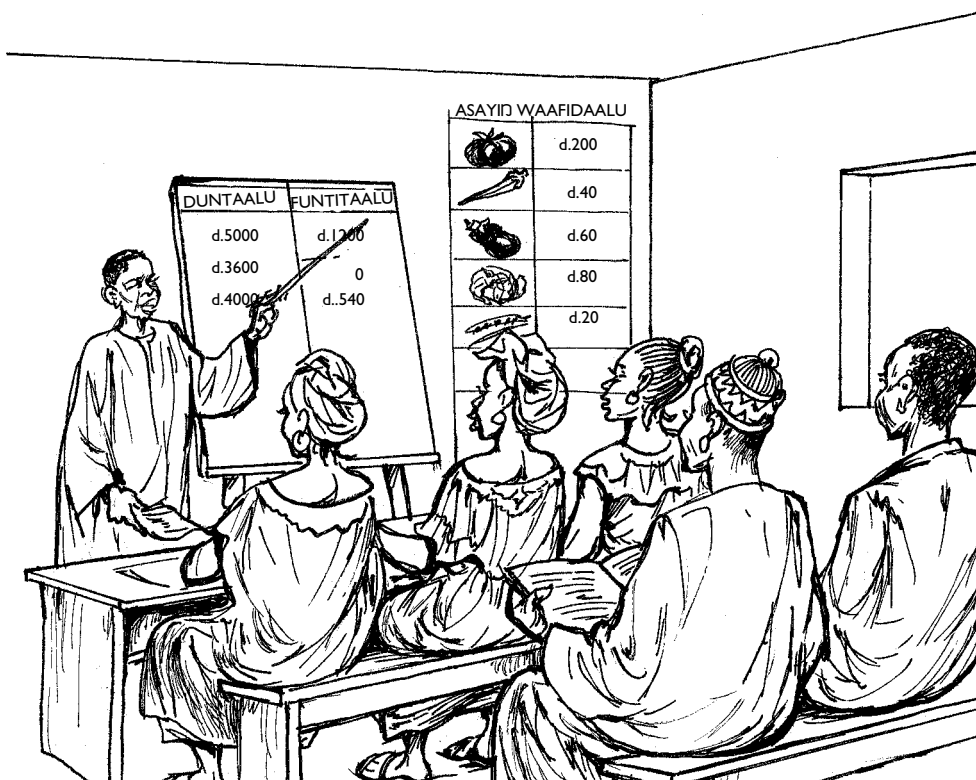
3. NIJA NIJ SARITI KUNMAALU MUTA FANFAJ

Sariti 57 : Mansa ye senebuludaa dookuu kuroolu ñininkaa miɗ be i kono ka senoo asiransoolu maakoyiri siloo loondi aniɗ a dookuuña, hake ka sotonfeŋolu, kodoolu aniɗ joraŋolu se tara dulaa kiisariŋolu to.

Sariti 59 : Mansa ye senebuludaa dookuu kuroolu ñininkaa miɗ be i kono ka senebuludaa la sariyaŋ siloo aniɗ i taamandiña a siloolu sumaŋ, ka i karaŋ aniɗ soto kodoolu (koro koolu, kumakaaraŋ kodoo aniɗ bunña kodoo...) aniɗ fanaŋ luwaa taamandoo koolaa doron, kuu jamaa se muta, fo sanji fula naalaalu kono, kuolu se taama añaama.

Natoo

Ñiŋ walaasiŋo ka mansa la maakoyiran feereolu le koyindi ñiŋ senebuludaalu, wula kantoo niŋ malayaandiroo siloo la bayinkuolu le to.

Walaasiŋ 4 konofeŋolu

Ñiŋ karankuŋolu le be a to :

- ☞ Karankuŋ 14 : Sene kibaaroo, senebuludaalu niŋ doobaa dookuolu karaŋo niŋ i nikiŋo
  - ☞ Karankuŋ 15 : Doobaalu niŋ i la kuroolu so senboo la, ka taa bankoo moolu aniŋ mansa noo seyi kuroolu ka taa mansa la dookuu bundaalu
  - ☞ Karankuŋ 16 : Ñinindiroo niŋ yaamariroo senoo, wula kantoo aniŋ malayaandiroo la karoo la
  - ☞ Karankuŋ 17 : Naafuludunjo senoo niŋ wula kantoo niŋ malayaandiroo kunna
-

Karankuɗ 14

Sene kibaaroo, senebuludaalu niɗ doobaa dookuolu karango niɗ i nikiɗo

1. Kotokarango

kuluuru foloo : moo ka kuluuroo waraɗ karaj foloo miɗ soto (dindiɗ karandoo, keebaa karandoo)

nikindiri foloo : londi ñiniɗo kono, i ye dookuo miɗ foloo nikiɗ

iniwersitee karango : karango miɗ ka ke iniwersitee (karanbunbaa)

maakoyiri kuolu : kuolu lemu niɗ i keta ñonna i se dookuo la bayindikuolu muta waraɗ dookuudaa

2. Kalamutataa

Ñiɗ beeyaɗ buloo la dookuo sila baa la kututeo be dikiriɗ kuu dantannu le kaɗ. Foloofoloo karango la karoo la, ka doobaalu karandi, ka i nikiɗi kuu jamaa fo i se kuu jamaa noo. Niɗ senelaalu, beeyaɗ bulalaalu niɗ yiriboyilaalu karanta aniɗ i ye feɗ noo karango niɗ safeeroo to, i ye kibaari jamaa loɗ sene sotonfeɗolu to, i la siiyaa niɗ i la beteyaa (feɗolu daa marseelu niɗ luumoolu to, turoolu la beteyaa, feɗolu faliɗo be ñaamin). Wolu mu ñiɗ dookuo sila kutoo ye kuu baa le ti, mansa la sila baa miɗ ye senoo, wula kantoo niɗ beeyaɗ buloo taaña betoo loondi n na bankoo kaɗ, ka miɗ bayindi le.

Mansa ye munafentiolu ñininkaa miɗ be i kono (senelaalu, beeyaɗ bulalaalu, yiriboyilaalu aniɗ dookuulaa doolu) kaccaa kono, ka senoo kibaaroo la kuolu korosi, ka i sumaj. Wo koolaa lemu, i se feɗ soto a kuo to, kuu betoolu aniɗ koleyaalu, i se naa dookuudaa loondi fo kuolu se sooneeyaa noo sanji fula naalaalu kono niɗ mansa la sariyaɗ sila baa miɗ ye senoo, wula kantoo niɗ beeyaɗ buloo taaña betoo loondi bankoo kaɗ foloota taamandoo la dorog.

Ñiɗ dookuuda ka munafetiolu bee la londoo le kafu fo i se i la dookuo sanba noo, senoo, wula kantoo niɗ beeyaɗ buloo la karoo la aniɗ fanan ye i se i noo faa i be siiriɗ ñaatonka yaa siiraɗo to daamiɗ bankoo la ñaatotaa kanma. Senoo la ñaatotaa niɗ moolu nafaa be diki fanan keebaa karandiroo aniɗ kuu kutoolu la nikiɗo. Wo kono, mansa niɗ a dookuuñoolu, senoo la karoo la, wula kantoo la karoo aniɗ beeyaɗ buloo la karoo, ye denna dookuo siloo loondi, nna bankoo kan fo senelaalu, wula kantalaalu niɗ beeyaɗ bulalaalu se karaɗ noo. Mansa ka bayindikuu fula le ñiniɗ a kono ;

- ka doobaalu bee karandi ñiɗ sanji tan naalaalu kono ;
- ka doobaa diɗolu bee dunndi tubaabu karaɗo to ñiɗ sanji muwaɗolu kono.

Ñiɗ keebaa karandiroo kono, senoo, wula kantoo beeyaɗ buloo la karoo la ñiɗ sariyaɗo taamandoo koolaa doron, mansa be dookuubundaalu loo la le senebuludaalu to departomaɗ wo departomaɗ kono ñiɗ sanji tan naalaalu kono.

Labanɗo to, bee sonta le ko, minnu be dookuo la senebuludaalu to aniɗ doobaalu bee, i ñanta londiniɗ soto la le (moo kuliyaa – bunña) aniɗ fanan ka i karandi waati niɗ waati (ila baluraɗ dookuo kono).

I se naa i karandi, i ye i nikindi kuu jamaa la sene kuolu to, wula kantoo to anij beeyaj buloo to. Karandirilaalu waraj minnu be i nikindi la, i be ke la mansa la bundaa moolu le ti waraj fansuj dookuulaalu, bee ye minnu la londitiiyaa loj ne. Mansa le be mararij a karajo la.

Ñij sariyaj taamandoo koolaa doronj, ñij sanji fula naalaalu kono, mansa se karanbuñ baalu nij dookuu bundaalu loo (minnu la karajo nij iniwersitee be tenberij) ñinindiroo nij feñ nikiñ jamaa kunna senoo la karoo la, wula kantoo la karoo anij beeyaj buloo la karoo la.

3. N IJA ÑIJO SARITI KUNMAALU MUTA. FANFAJ

Sariti 62 : Kuu kutoolu dunndoo senoo kono be foloo la, kuluuroo le la, keebaa karandiroo nij feñ nikiñolu. Mansa nij minnu be senoo, wula kantoo nij beeyaj buloo kunna i ye i la karaj sila baa loondi le ñij dookuolu to.

Mansa mij marata dindiñ dunndoo la tubaabu karajo to anij keebaa karajo, a hanmoo ka santoo to dindiñolu bee duñ tubaabu karajo to ñij sanji muwaj naalaalu kono anij ka santooto keebaaalu bee karandi i fansuj kajolu la ñij sanji taj naalaalu kono.

Ñij keebaa karandiroo kono, senoo, wula kantoo nij beeyaj buloo la karoo la, ñij sariyajo taamandoo koolaa doronj, mansa be dookuu bundaalu loo la senebuludaalu to, departomaj wo depertomaj kono ñij sanji taj naalaalu kono.

Sariti 63 : Bee sonta le ko minnu be dookuo la senebuludaalu to anij doobaalu bee, i ñanta londindiñ soto la le anij fanaj ka i karandi nij waati. Wo kono, i se kuu jamaa nikiñ a ye koyi i ma sene kuolu to, wula kantoo to anij beeyaj buloo to, karandirilaalu waraj minnu be i nikindi la, i be ke la mansa la moolu le ti waraj fansuj dookuulaalu, bee lonta minnu la londitiiyaa la. Mansa le be loorij a karajo kunna.

Karankuɗ 15

Doobaalu niɗ i la kuroolu so senboo la, ka taa bankoo moolu la kafoolu, aniɗ mansa noo seyi kuroolu ka taa mansa la dookuu bundaalu

1. Kotokaraŋo

senbu dio : ka moo deema a ye kuu noo dookuolu kono waraɗ baaroo
bankoo moolu : moolu bee lemu, kurudiŋolu waraɗ minnu maɗ tara kuru kono waraɗ dookuu bundaalu minnu be moolu maakoyi kaɗ
mansa loosiɗo : mansa looriɗo waraɗ dookuubundaalu minnu be looriɗ moolu la haajoolu jaaroo la
bantala fiiroo kaccaalu : kaccaalu waraɗ diyaamoolu banku jamaalu teema fo i se kanberjo soto fiirifeɗolu kunna

2. Kalamutataa

Doobaalu karandoo niɗ i nikindoo la bayindikuu foloo mu ñiɗ ne ti, ka i so senboo la wo, mu ñiɗ ne ti, ka kuu kutoolu dunndi i la dookuolu kono aniɗ ila maañaalu to. Doobaalu, senekuroolu aniɗ bankoo moolu la kiilaa kuroolu, ñinnu le marata senoo, wula kantoo aniɗ beeyaɗ buloo la ñaatotaa la. Wo le ye a tinna, mansa la kuolu sutuyaandoo doobaalu la ate mansa faɗo niɗ mansa noo seyi kuroolu, se kaɗo dii i la, ka seyi mansa noo to santoolu to, ka bankoo dookuolu ke, bee la nafaa be miɗ to.

Fenfef naata senoo la karoo la, wula kantoo niɗ beeyaɗ buloo la karoo la ñiɗ kuroolu daa be bula la le dookuu bundaalu loondoo to, le i dookuundoo aniɗ i tembesumaɗo. A dookuo kono, mansa niɗ mansa nooseyi kuroolu, dookuu korosoo niɗ kodi bondoo le be wolu kaɗ.

Mansa nij doobaalu, senekuroolu anij bankoo moolu la kiilaa kuroolu le ka dookuu bundaa siloolu loondi minnu naata ñinnu faɗo so la senboo la, ka i karandi anij ka i nikindi kuu kutoolu la. A karaɗo hanmej kuo, ka mansa la dookuu bundaa kunmaalu so senboo la hake, senelaalu la kuroolu se i la keebaaroolu ke noo bankoo la ñaatotaa kanma. A karaɗo be ke la dookuudaa dantannu le kono : jii mara siloo (ka a dookuo marañaa nij a taamandi londoo soto) kuolu taamandiñaa, senoo dookuu siloolu (i loondoo, i taamandoo anij i tembesumaɗo) bantala fiiroo kaccaalu, a nij naanee bankoolu la ñoɗ loɗo.

Wo kono, mansa be a la dookulaalu fanaj na londoo kafu la le anij mansa noo seyi kurudijolu, ñinindiroo, diyaamu noo, kuolu taamandoo nij i sumaɗo, sene dookuolu la karoo la.

3. N DA ÑIƆ SARITI KUNMAALU MUTA FANFAƆ

Sariti 65 : Sene dookuo, wula kantoo nij beeyaj buloo, doobaalu, senelaalu la kuroolu anij bankoo moolu la kiilaa kuroolu, itelu lemu bankoo jikoo ti. Mansa nij a noo seyi kuroolu nij ye i kaɗo dii i ma ñiɗ kuroolu se bankoo nafaa dookuolu ke noo le.

Sariti 66, fara 2 : Wo le ye a tinna, mansa doobaalu, nij senelaalu la kuroolu anij bankoo moolu la kiilaa kuroolu ñininkaa miɗ be i kono la ka karaɗo dookuudaa siloolu loondi anij jio kalabeɗo, la karoo la, kuolu taamandiñaa, sene dookuu siloolu la karoo la (i loondoo, i taamandoo anij i sumaɗo), bantala fiiroolu kaccaalu, n nij naanee bankoolu la ñoɗ loɗo anij doolu.

Karankuɗ 16

Ñinindiroo niɗ yaamaroo, senoo, wula kantoo niɗ malayaandiroo la karoo la

1. Kotokaraŋo

dookuo kuntonkayaa: ka kanta feɗo la, waraŋ dookuo la, fo a ye taa siloo la, ila maroo kono

dookuu siloo sutuyaandoo: ka sawuɗ dookuu doolu la dookuudaa to
senoo soto domofeɗolu: feɗolu minnu sotota senoo kono, i dadaa koolaa, i keta domofeɗolu ti

sariyaŋo siloo: mansa la siloo ye miɗ fo luwaalu kono

2. Kalamutataa

Ñinindiri nafaamaa mu kuu baa le ti, senoo, wula kantoo niɗ beeyaɗ buloo la dookuu sila baa la ñaatotaa to. Wo le ye a tinna, ñiɗ dookuu sila baa kutoo kono, ñinindiri dookuo taaña kuroo, n na bankoo kaɗ, senoo, wula kantoo niɗ beeyaɗ buloo la karoo la loota, aduɗ a foloota dookuo la. Ñiɗ ñinindiri dookuo le ka ñinindiri dookuolu kuntonkayaa, a ye i loo siloo kaɗ, fo senoo, wula kantoo niɗ beeyaɗ buloo la dookuu siloo la bayindikuolu se soto noo, fo ñinindiri dookuudaalu se loo noo, i sotonfeɗolu se ke moolu ye nafaa ti. A ñinindiri dookuo le ka kodoo dookuundoo, moolu dookuundoo aniɗ sotonfeɗolu nafaa ye je fanfaɗ, ka kibaari betoolu soto waafiri kuolu to (bankoo kaɗ niɗ bantala fiiri feɗolu daa loɗo) aniɗ dookuu siloo sutuyaandoo (ñinindiri dookuolu loondi kuo, fo i kana siiyaa kuu kiliɗ kunna, kodoo te tiña la, moolu se dookuundi a ñaama, a dookuo se loo noo, a ye naa dookuu kuu). A ka a tinna le, kuu kutoolu minnu be keeriɗ senoo la karoo, moolu se i loɗ, i ye a dookuo noo.

A ñinindiri dookuo taaña kuroo be mansa nij senelaalu la dookuu kuroolu le la maroo to. Minnu daa be jee, Senegaali mansasiyo la ñinindiri bundaa baa, senoo la karoo la, Senegaali mansasiyo la ñinindiri bundaa baa domofeju la karoo la anij ñinindiri bundaa baa doolu minnu be nna bankoo kañ anij a banta la. Dookuolu kono, ñinindiri dookuo taaña kuroo ka ñinindiri bundaalu daabulandi jee minnu ye lojo ke fanfanj senoo nij a sotonfejuola dadaa domoo kanma, minnu be Senegaali kono, a banta la anij minnu be duniyaa fannaalu to, misaalifee, fatafinnaa yaamari ñinindiri kafoo, senoo la karoo la (CORAF) anij fatafinnaa ñinindiri kafoo, senoo la karoo la (FARA) Bankoo la sene dookuolu ñinindiri kodoo nij senoo domofejuola la kodoo, wo le ka kodoo dii ñinindiri dookuo taaña kuroo la, bankoo ñantonkoo la fankakoo n°99-85 feebiriyee tili 4, sañ 1999 kono, a naata kee kuu koteke le. Mansa naata kuu muta, ka a ñinindiri dookuu bundaalu deema kodoo la, kaatu, a dookuo ye nafaa baa le soto.

Ñinindiri dookuo koolaa, mansa be sene dookuo, wula kantoo nij beeyanj buloo yaamari kuroo loondi la le, n na bankoo kañ, fo dookuu kutoolu se duñ noo senebundaa to. Sene dookuo, wula kantoo nij beeyanj buloo la yaamari kuroo be loorij bankoo la nafaa le to. Bankoo la sene dookuo, wula kantoo nij beeyanj bula yaamari dookuu siloo mansa le be a loondi la, a ye naa a dookuundi anij a dookuuñoolu ; senelaalu la dookuu kuroolu, minnu be senebuludaalu to, fannaalu to. Sariyaño le ye dookuo keeña faranfansi.

Sene dookuo, wula kantoo nij beeyanj buloo la yaamari kuroo ye loodaa jamaa le soto. A ke maakoyiroo ke, yaamariroo kuu janjandoo bee la, ka moolu kaccaandi, ka i fahamundi, ka i nikindi, ka kibaaroolu dii anij silataamoo. A dookuu bundaa jamaa mu ñinnu le ti : ka sotoo ke, feñ dadaa nij a yelemandoo, waafiri fejuola sanboo, waafiroo, kodi dontoo, daaroo anij laminiyo maroo.

Nij ali kanbenta, fo kayitoo siiñeeta ali teema, bankoo la sene dookuo, wula kantoo nij beeyanj buloo la, yaamari kuroo se dookuo ke i ye, anij mansasiñ sariyañ dookuudaa doo warañ dookuudaa miñ be a fanj ye aduñ bee sonta a la lojo la le.

Bankoo bee mutoo kanma anij ka moolu la soolankuolu loŋ, wo le ye a tinna, hakkilidii ñonna kuroo be looniŋ reesiyoŋ wo reesiyoŋ to, a kurudiŋolu be sene dookuo, wula kantoo niŋ beeyan buloo la dookuulaalu le ye. Kuroo moolu felenteŋ mansa le kiilaadiŋolu, senedookuulaalu la kuroo moolu, fansuŋ dookuulaalu, senoo la karoo la anij dookuudaa doo wo doo, miŋ ye londoo soto sene dookuo, wula kantoo niŋ beeyan buloo to. Sariyaŋo le ke dookuo keeña faranfansi.

3. N DA ÑIO SARITI KUNMAALU MUTA FANFAO

Sariti 68, fara 1 niŋ 3 : Sene dookuo, wula kantoo niŋ beeyan buloo la ñinindiri dookuo taaña kuroo bankoo kaŋ be looriŋ, a dookuo foloota le. A dookuo mu, fenfeŋ naata ñinindiri la karoo la, ka kanta a la, ka a loo sila kaŋ, fo miŋ se a tinna a se bankoo dookuo sila baa la bayindikuolu la dunoo taa, sene dookuo, wula kantoo niŋ beeyan buloo la karoo ñiŋ luwaa la sariti 6 ye wo le yaamari.

Ñinindiri dookuo taaña kuroo, senoo, wula kantoo niŋ beeyan buloo la karoo, be mansa niŋ sene dookuulaalu la kuroolu le la maroo to, Senegaali mansasiŋo la ñinindiri bundaa baa senoo la karoo la, Senegaali mansasiŋo la ñinindiri bundaa baa, domofeŋo la karoo anij ñinindiri bundaa baa doolu, minnu be bankoo kaŋ, a banta la anij minnu be duniyaa fannaa doolu to, aduŋ i ye loŋo ke fanfan a dookuo to wolu bee be a kuroo kono le.

Sariti 69, fara 1 : Senoo, wula kantoo niŋ beeyan buloo la yaamari kuroo be looriŋ bankoo la nafaa le to. Feŋ kutoolu dunndoo sene dookuo kono, ila ñaatotaa be sene dookuo, wula kantoo niŋ malayaandiroo la yaamari kuroo loondoo le bala bankoo kaŋ.

Sariti 70, fara 1 : Niŋ ali kanbenta, fo kayitoo siifeeta ali teema, bankoo la sene dookuo, wula kantoo niŋ beeyan buloo la yaamari kuroo niŋ mansasiŋ sariyan dookuudaa doo waran dookuudaa doo miŋ be a fan ye, ñinnu bee niŋ i la londi koyo le mu, wolu le be dookuulaalu dii la, ka a dookuo ke.

Karankuɗ 17

Naafuludugo senoo niɗ wula kantoo niɗ malayaandiroo kunna

1. Kotokarango

maakoyiroo kodoo : kodoo dunndoo dookuo kono ka dookuo ke a la
kodi dookuundi sariyango : a luwaa le ka mansa niɗ minisiteeroolu la
kodoo sotoña a niɗ soolakodoo mara siloo loondi, a kodoo ka wotee
asanbulee (depiteebuɗo) le to
kodi maaboo niɗ a fuu buɗo : a be ko le banki, moolu minnu sonta deɗo
la ka teke

2. Kalamutataa

Luwaa be kantariɗ ne mansa ye senedokuo, wula kantoo niɗ beeyan buloo dookuulu maakoyi kodoo la, fo i se nafaa soto baake. Wo kanma le, mansa niɗ a dookuuñoolu, sene dookuulaalu la kuroolu ye sene dookuo, wula kantoo niɗ beeyan buloo deemaña kodoo la kuroo loondi, a kuroo ye dookuo foloo le faɗ. Reesiyonjolu minnu lafiita, a se wolu la dookuu doolu ke noo le.

Wo ñinindiroo bankoo kaɗ, sene dookuo, wula kantoo niɗ beeyan buloo ñaatotaa maakoyiri kodibuɗo loota le. A be minnu deema la, sene dookuo, wula kantoo niɗ beeyan buloo yaamari kuroo anij sene dookuulaalu la kuroolu, ka taa doolu.

Sene dookuo, wula kantoo niɗ beeyan buloo la ñaatotaa maakoyiri kodibuɗo la kodi sotoña, a maraña niɗ a dookuundiña be mansa la kodi dookuundo sariyango le bulu.

Niƙ ñiƙ luwaa taamandita doron, mansa se, ñiƙ sanji saba naalaalu kono, sene dookuo deemarikodi buƙo loo, senoo la ñaatotaa kanma, kuolu ye taa mansa la kodi dookuundoo sariyaƙo siloo la. A kodoo be taa la sene jooƙolu saƙo le la, fondinkee senelaalu minnu ye senekuolu karaƙ, ka i maakoyi, fo i ye dookuudaa muta aniƙ fanan, dookuolu minnu naata alanso nafaalu maroo la.

Laban, mansa niƙ a dookuuñoolu, sene dookuulaalu la kuroolu i denta ka dooku siloo loondi, fo kodi maaboo niƙ a fuu buƙo miƙ be santoto se maakoyi noo, fo sene dookuo, wula kantoo niƙ beeyan buloo se kodoo soto, fo i se senboo soto noo.

3. NIƘA ÑIƘ SARITI KUNMAALU MUTA FANFAƘ

Sariti 71, fara 1 : Mansa niƙ a dookuuñoolu, sene dookuulaalu la kuroolu ye sene dookuo, wula kantoo niƙ beeyan bula deemañaã kodoo la kuroo loondi, a ye dookuo foloo le fan.

Sariti 72 : Bankoo la sene dookuo, wula kantoo niƙ malayaandiroo la ñaatotaa kodibuƙo loota le, a ka sene dookuo, wula kantoo niƙ malayaandiroo yaamari kuroo aniƙ sene dookuulaalu la kuroolu le deema kodoo la. Sene dookuo, wula kantoo niƙ malayaandiroo ñaatotaa maakoyiri kodibuƙo la kodi sotoñaã, a marañaã niƙ a dookuundiñaã be mansa la kodi dookuundi siloo le bulu.

Sariti 73 : Mansa se, ñiƙ sanji saba naalaalu kono, sene dookuo deemari kodibuƙo loo, senoo la ñaatotaa kanma, kuolu ye taa mansa la kodi dookuundoo siloo la. A kodoo be taa la sene jooƙolu saƙo le la, fondinkee senelaalu minnu ye senekuolu karaƙ, ka i maakoyi fo, i ye dookuudaa muta aniƙ fanan dookuolu minnu naata alanso nafaalu maroo la.

Natoo

Walaasiñ luulunjaño le ka sariyaño la siloolu la sariti kunmaalu koyindi : wo saritoolu mu ñinnu le ti, ka sariyaño la silabaalu la kurubaa loondi, ka a la kuroolu loondi reesiyonolu to, ka beño kili senebuloo la kuo to sañ wo sañ fo miñ se a tinna saritoolu la taamaña betoo ye ke kuu looriño ti.

Walaasin 5 konofegolu

A karankunolu fele :

☞ Karankun 18: Looñaa toomaalu

☞ Karankun 19: Looñaa labanolu

Karankuɗ 18

Looñaɗ toomaalu

1. Kotokaraŋo

tilindiroo (sariyaŋo): ka luwaa tilindi, a ye taa siloo la
ka kantaroo ke kuu looriŋo ti: ka sariyaŋo la siloolu taañaɗ kanta
yiriwaa maakoyibaalu: dookuuñoolu n niŋ minnu ñanta bankoo
yiriwaandi la

2. Kalamutataa

Doobaa sariyaŋo la siloo la taakuo be tukuriŋ a la kantari betoo le to. Doobaalu fanan ñanta a la siloolu niŋ a taamandiñaɗ kalamuta la le ; wo duŋ, fo i ye bula sariyaŋo ñiŋ na siloolu le nooma. Doobaalu la sariyaŋ silabaa loota wo le kanma. A la beŋolu kuntonkoo mu bankoo ñaatonkoo le ti A beŋolu safeerilaa mu bankoo senebuloo la alifaa le ti. Senebulu dookuulaalu la kuroolu la kiilaalu fanan ka maabee a beŋo to le.

Sariyaŋo la siloolu la kurubaa le ka a taamandiñaɗ kanta ; wo kono, a ka a la hakkili ñinmaa dii doobaalu la sariyaŋo siloo yiriwaandiñaɗ to le. Rawaayiraŋ kayitoo le ka kuroo ñiŋ diŋolu tonboŋ anin ka a taamandiñaɗ koyindi moolu ye.

Anin fanan, reesiyonŋo to, kurundiŋ be looriŋ jee le, a kuntio mu guwernooro le ti ; ate le be senebulu sariyaŋo taamandiñaɗ betoo kunna. A kurundiŋo la safeerilaa mu senebulu yiriwandoo la kuntio le ti, miŋ be reesiyonŋo to, ate niŋ senebulu dookuulaalu la kurubaa la kurudiŋolu.

Ñiŋ kurundiŋo le be senebulu sariyaŋo taamandiriña a betoo konna ; aduŋ, ate le ka a la hakkili ñinmaa dii doobaalu la sariyaŋo siloo yiriwaandiña a to reesiyoŋo to. Rawaayiraŋ kayitoo le ka kuroo ñiŋ diŋolu tonboŋ aniŋ ka a taaman diriña a koyindi moolu ye.

Senebuloo la sariyaŋ silabaa la kurubaa le ka beŋo kili saŋ wo saŋ, bankoo la maakoyiroo to. Wo beŋo kuntonkoo ka ke bankoo kuntio le ti ; senebuloo yiriwaandilaalu bee le ka maabee wo beŋo to : senebuloo kuroolu la kiilaalu, fansuŋ kuroolu niŋ kuroolu maakoyibaalu, i yiriwaandoo la karoo la. Wo beŋo to loŋ, senebulu sariyaŋo la siloolu ka kisikisi aniŋ fanan doobaalu la ŋataŋolu ka jabakese woto.

Bankoo senebuloo la Ministuroo ka beŋo kadasaŋ kayitoo safee le, ka kuu kutoolu banbandi jee minnu fota beŋo to. Wo beŋo kadasaŋ kayitoo, i ka a siidulaa jamaa le ke, ka kilij dii bankoo kuntio la, ka doo dii bankoo jikimoolu la kuroo kuntio la, ka doo dii ministiroolu la kuntiibaa la, aniŋ bankoo dookuudaalu la kurubaa la alifaa la ; aniŋ senebuludaalu la kurudiŋolu la, saŋ wo saŋ niŋ Marisi tili 31 siita.

Woto, wo kono, senebuloo la siloo be kisikisi la le, kotenke, aduŋ i se tilidiroo daani a la kuo to le, soko, bankoo jikimoolu la kuroo la beŋo, to; wo duŋ ñanta ke la kari saboo le kono, biriŋ a sariyaŋo bota moolu

kunpoo to ; anij sanji luulu wo sanji luulu to, birinj i ye a la kuolu karanj kutake. Wo kono, Ministuroo mij be mararij senebuludaalu la kuroolu la kiilaalu ka sariyano ñinj na bayindikuo kadaranj kayitoo wanpi moolu ye le, a taamandiriña to. Wo bayindikuo kadaranj kayitoo, ka dii bankoo jikimoolu la kuroo kuntiiba le la.

3. N DA ÑIN SARITOO LU MUTA FANFAQ

Sariti 75, fara 1 : Sariyano la silabaalu la kurubaa loota. A kuroo kuntio mu bankoo ñaatonkoo le ti. A la bejolu safeerilaabaa mu Ministuroo le ti ; senebuludaalu la kuroolu la kiilaalu be a kuroo kono le.

Sariti 76, fara 1 : Sariyano la silabaa kurundiño be loorinj reesiyonjo fanaaa to le ; a kuntio mu guvernooroo le ti reesiyonjo to. A safeerilaabaa mu senebuloo la kuntio le ti reesiyonjo to. Senebuludaalu la kuroolu la kiilaalu be a kuroo kono le.

Sariti 77, fara 1 : Mansa ka benbaa kili le sanj, wo sanj bari a ka tanbi sariyano la silabaa la kurubaa le la. A bejo kuntio ka ke bankoo ñaatonkoo le ti, doobaalu nij senebuludaalu la kuroolu anij fansun kuroolu la kiilaalu nij kuroolu maakoyibaalu, bee ka maabee a bejo to le.

Sariti 79 : Siloo ñinj ka kisikisi le waati wo waati kantaroo la karoo la, anij, nij a ñanta ke la, bankoo jikimoolu la kuroo se a saritoolu tenbendi noo le sanji saba kono nij wanpoo waatoo moolu ye saata ; aduj sanji luulu wo sanji luulu, i ñanta a la kuolu karanj na le kotenke.

Wo duj, fo minisitiroo mij be loorinj senebulukuolu kunna nij senebuludaalu la kuroolu i ye a la bayikuolu kadaranj kayitoo safee, ka a taafnaa londi moolu ma ; wo koolaa, ka naa a kayitoo ñinj dii bankoo jikimoolu la kuroo kuntonkoo la.

Karankuŋ 19

Looña a labanolu

1. Kotokaraŋo

burukaroo : ka ka tamandoo bula (niŋ sariyaŋo loŋ waraŋ mansa la siloo)

ka duŋ taama la : ka a daamuta

ka foloo taamoo la : a se taamandi noo le (sariyaŋo, mansa la siloo)

2. Kalamutataa

Ñiŋ senebuloo la sariyaŋ silabaa ye sariyaŋ foloolu bee bondi le, ka i laandi. Woto, sariyaŋ foloolu niŋ mansa ye siloolu minnu bee loondi senebuloo la kuo to, ñiŋ senebulu sariyaŋo la silabaa la boo ye i bee buruka le. Bari, siloolu minnu loota koomanto aduŋ i be ñiŋ sariyaŋo taamandoo to, wolu maŋ buruka ; kaatuŋ i niŋ sariyaŋo be kuu kilij ne kunna ; wo duŋ, fo niŋ i ye fannaalu tilindi waraŋ i ye iburuka. Mansa ye siloolu le loondi ñiŋ sariyaŋo taamandiña a to. Anij fanan, i ye kumakan doolu lafaa ñiŋ sariyaŋo ma le minnu ñanta muta la niŋ waati wo waati, i ñanta ke la.

Niŋ luwaa ñiŋ bota moolu kala ma, a la mutakuolu niŋ a la siloolu bee daa kafuriŋo ñooma, senebulu sariyaŋolu, jio niŋ malayaandiroo, laminiŋo, wuloolu, baadeemoo, feŋ meseŋolu kantoo, beeyaŋolu la jaatakendeyaa turoolu, banku kenoolu, bunloo taalu, bee ñanta juubeeku la, fo niŋ tilindi be i la kuo to waraŋ bondiroo, a se ke noo.

Mansa ye siloo le loondi ka a ke sila kunmaa ti senoo la karoo la.

3. NIJA NIJ SARITOO LU MUTA FANFAJ

Sariti 81 : Mansa ye siloo le loondi ñij sariyaŋo taamandiña to. Anij fanaj, i ye kumakaŋ doolu lafaa ñij sariyaŋo ma le minnu ñanta muta la nij waati nij waati, i ñanta a ke la.

Sariti 82 : Nij moolu bota luwaa ñij kala ma, a la mutakuolu nij a la siloolu bee daa kafuriŋo ñooma, senebulu sariyaŋolu jio nij malayaandiroo, laminiŋo, wuloolu, baadeemoo, feŋ meseŋolu kantoo, beeyaŋolu la jaatakendeyaa turoolu, banku kenoolu, bunloo taalu bee ñanta juubeekuu la le, fo nij tilindi be i la kuo to, waraŋ bondiroo, a se ke noo.